

ALS PROFESSIONAL BIJDAGEN AAN OPVOEDEN EN OPGROEIEN IN FRIESLAND

Sa doch ik dat

In opdracht van: Veiligheid Voorop! Regio Zuidoost Fryslân

Colofon

Als professional bijdragen aan opvoeden en opgroeien in Friesland. Sa doch ik dat.

Tekst: Vogelvang, B.O. & Verhagen, A.

In opdracht van: Veiligheid Voorop! Regio Zuidoost Fryslân.

Enkele alinea's in hoofdstuk 4 en 6 zijn in aangepaste vorm overgenomen uit: Montfoort, A.J. van, Vogelvang, B.O., Braak, J. van den, & Beukering, R (2015): *De SAVE-werkwijze. Basishandleiding voor SAVE-professionals. Versie 3.0.* Woerden / Utrecht: VanMontfoort / Samen Veilig Midden-Nederland

© 2016 VanMontfoort

Inhoud

1. Een pedagogische visie?	5
▶ Even voorstellen	5
▶ Waarom een visie voor Friesland?	6
2. Wie groeien er op in Friesland?	7
▶ Bijna 4 op de 10 Friezen is een kind, jongere of jongvolwassene	7
▶ Achtergrond en leefsituatie	8
▶ Onderwijs en zorg	8
3. Het ‘wat’ van opvoeden en opgroeien	9
3.1. Opvoeden: sturen en aanpassen binnen een onverbrekelijke band	9
▶ Co-regulatie	9
▶ The village	10
3.2. Fundamenten voor opvoeden: Ouderschap, veiligheid en ontwikkeling	11
▶ Ouderschap	11
▶ Veiligheid: feitelijk en gevoeld	12
▶ Ontwikkeling: het verlangen en de weg naar zelfstandigheid	13
4. Het ‘waartoe’ van opvoeden en opgroeien	15
4.1. Opvoeden als invoegen	15
4.2. Opvoeding tot autonomie	15
4.3. Opvoeden tot meedoen	16
4.4. Een compleet mensbeeld	16
5. Het ‘hoe’ van opvoeden	17
5.1. Kinderrechten	17
5.2. Positief opvoeden	17
5.3. Een stelsel voor positief en veilig opvoeden en opgroeien	18
▶ Doen wat nodig is, laten waar het kan	18
▶ Drie compartimenten: ondersteunen, versterken en overnemen	19
▶ Samenwerking	20
▶ Langdurige zorg	20
▶ “Doen wat nodig is” betekent ook: doortastend durven zijn	21
▶ Voortdurende toetsing	21
6. Als veiligheid en ontwikkeling ernstig onder druk staan	23
6.1. Risicofactoren en beschermende factoren	23
▶ Opeenstapeling is funest	23
6.2. Elke jeugdprofessional is een beschermer	25
6.3. Mijn bemoeienis legitimeren	26
▶ De wet is geen excuus voor grote woorden	27
▶ Drang?	27
▶ Veiligheid en ontwikkeling als primaire doelen	28
6.4. Mijn maatstaf: goed genoeg	28
7. Professionele houding, communicatie, samenwerking en reflectie	30
7.1. Engageren en Positioneren	30

7.2.	Engageren in de praktijk	32
▶	Aansluiten bij de wensen van het gezin	32
▶	Aansluiten bij krachten	32
7.3.	Positioneren in de praktijk.....	33
7.4.	Samenwerken: vertrouwen in elkaars meerwaarde.....	34
7.5.	Een 'lerende praktijk'	34
8.	Verantwoording en gebruiksadvies	36
Samenvatting		37
Literatuur		43
Bijlage: Integriteitpunten bij de pedagogische visie voor Friesland		44

Bij dit document hoort een tweede bijlage: *Ontwikkelingstaken, mijlpalen en opvoedingsopgaven*.

Deze kan [hier](#) worden gedownload.

1. Een pedagogische visie?

► *Even voorstellen*

Dit document is geschreven in de ik-vorm. Ik ben een jeugdprofessional in Friesland. Dat is een verzamelwoord voor alle mensen die zich in mijn provincie beroepsmatig bezighouden met het opvoeden en opgroeien van kinderen en jeugdigen. Als jeugdprofessional heb ik doorgaans ook contact met ouders of andere opvoeders, en anderen die – al dan niet professioneel – bij kinderen en jeugdigen betrokken zijn. Bijvoorbeeld familie of vrienden van een kind, en collega's bij andere organisaties, met andere specialismen. Ook in die contacten ben ik een professional.

Ik heb vele gezichten, en ik werk overal in de provincie. Ik ben een leerkracht, een huisarts, medewerker van een gebiedsteam of jongerenwerker. Ik ben een gezinsvoogd, wijkagent, (school)maatschappelijk werker, of medewerker van een zorgaanbieder. Ik werk bij de Raad voor de Kinderbescherming, het Openbaar Ministerie, of als kinderrechter. Ook als ik anderen ondersteun in hun werk met kinderen en jeugdigen, mag je mij een jeugdprofessional noemen. Ik ben dan bijvoorbeeld teamleider, manager of gedragswetenschapper.

Al mijn gezichten richten zich samen op het volle leven van kinderen in Friesland: op hun geestelijke en lichamelijke gezondheid, op hun opleiding en leren, op spelen, recreatie en vrije tijd, op hun veiligheid, op hun burgerschap en integratie. Ik stimuleer en ondersteun, ik maak mogelijk, ik bied structuur en corrigeer, en ik bescherm en herstel als dat nodig is. Ik ben er altijd: als het goed gaat met kinderen en hun gewone leven zonder al te veel problemen zijn weg vindt, als het minder goed gaat, en ik loop niet weg als het slecht gaat.

In dit document breng ik mijn visie op opvoeden en opgroeien onder woorden. Ze is richtinggevend voor mijn professionele betrokkenheid bij kinderen en jeugdigen in Friesland. Ik ben verplicht die visie uit te leggen en dit is het kader waarnaar ik handel. Immers, ik ben geen familielid of andere betrokken burger. Het zijn mijn kinderen niet. Ik ben voor dit werk opgeleid, en ik krijg ervoor betaald, met geld

dat de samenleving voor mijn werk beschikbaar stelt. Ik werk bovendien met ruggensteun van allerlei wetten, protocollen, maatregelen en voorschriften. Kinderen en jeugdigen hebben vele rechten, en ze zijn het kostbaarste 'bezit' van hun ouders of andere opvoeders. Als ik mij met hen bemoeien mag – of moet - moet ik kunnen uitleggen waardoor ik mij laat leiden en inspireren, zodat ik mij als buitenstaander kan verantwoorden. Ik kan immers vragen

verwachten. Van kinderen en jongeren, en van ouders, zoals: Wat vind jij hier nu van? Hoe kan jij mij helpen? Waarom zeg jij dat het (niet) goed gaat? Waarom stel jij vragen over onze opvoeding? Met welk recht bemoei jij je met mij?

Op dat soort vragen moet ik antwoorden kunnen geven. Antwoorden die gebaseerd zijn op heldere, weloverwogen, uitgebalanceerde gedachten, op – met andere woorden - een *visie*. Mijn antwoorden kunnen dan duidelijkheid scheppen, hoop geven, en helpen rechtzetten. Een pedagogische visie is ook nodig omdat ik als jeugdprofessional vele gezichten heb, die elkaar dan niet mogen

tegenspreken. Niets is zo erg als (nog meer) verwarring scheppen bij kinderen, jongeren en ouders als zij antwoorden willen. In Friesland willen we duidelijk zijn: *Sa dogge wy dat*. Niet als opgeheven vinger, maar als uitgestoken hand, zodat kinderen kunnen floreren.

Mijn pedagogische visie is ook nodig omdat ik vragen van mijn collega's en vanuit andere organisaties kan verwachten, zoals: Kun jij dit probleem verklaren? Wat denk jij dat er nodig is? Waar baseer jij je oordeel op? Kun je uitleggen waarom je deze keuze hebt gemaakt? Hoe zullen wij onze samenwerking organiseren? Wanneer trekken we samen op, wanneer schuiven we aan of nemen we over, en wanneer laten we weer los?

► *Waarom een visie voor Friesland?*

Een deel van mijn werk als jeugdprofessional wordt op basis van een landelijke wetgeving en visies aangestuurd. Op het gebied van wetgeving zijn er bijvoorbeeld het Burgerlijk wetboek, de Jeugdwet, en de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Landelijke visies vind ik in mijn rol als raadsonderzoeker (een landelijk werkende organisatie met een eigen visie), en in de visie van de Vereniging Nederlandse Gemeenten op een gefaseerde ketenaanpak van huiselijk geweld en onveiligheid (Vogtländer & Van Arum, 2016). Ook voor de jeugdbescherming en jeugdreclassering is er een landelijk normenkader waarin visie-uitspraken worden gedaan.

Toch is dat voor Friesland niet genoeg. Een lokale visie is voor mij noodzakelijk: De decentralisatie van de jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning en participatiemogelijkheden naar alle Nederlandse gemeenten in 2015, heeft Friesland nieuwe kansen geboden voor een integraal beleid. Daarmee bedoel ik: een lokaal, en op elkaar afgestemd beleid voor het (helpen bij) opvoeden en opgroeien van kinderen. Professionele bemoeienis met kinderen en jeugdigen kan nu gemakkelijker verbonden worden met lokale voorzieningen op het terrein van ondersteuning in de buurt of wijk, opvang, onderwijs, wonen, werken, etc. Daarvoor is nodig dat we elkaar als partners moeten weten te vinden en samen moeten werken!

Dat betekent, dat ik landelijke visies over opvoeden en ontwikkeling nu kan combineren met meer precieze plaatselijke visies (regionaal, gemeentelijk), en zo op basis van één gedeelde visie kan werken.

Met deze visie in handen ontstaat er niet alleen duidelijkheid voor de kinderen, ouders en collega's met wie ik werk. Er komt ook duidelijkheid voor de bestuurders en de overheid in de gemeenten. Zij hebben hiermee een gezamenlijke basis voor inhoudelijke en financiële samenwerking op gemeentelijke of regionale schaal.

Professor Tom van Yperen maakt daarbij wel een kanttekening: hij stelt als voorwaarde dat gemeentebesturen zich beperken tot het bepalen "wat" nodig is en de vormgeving van het "hoe" aan de jeugdprofessionals overlaten. Zo kan worden voorkomen dat de zorginhoud onderwerp wordt van politieke afwegingen (Van Yperen & Stam, 2010).

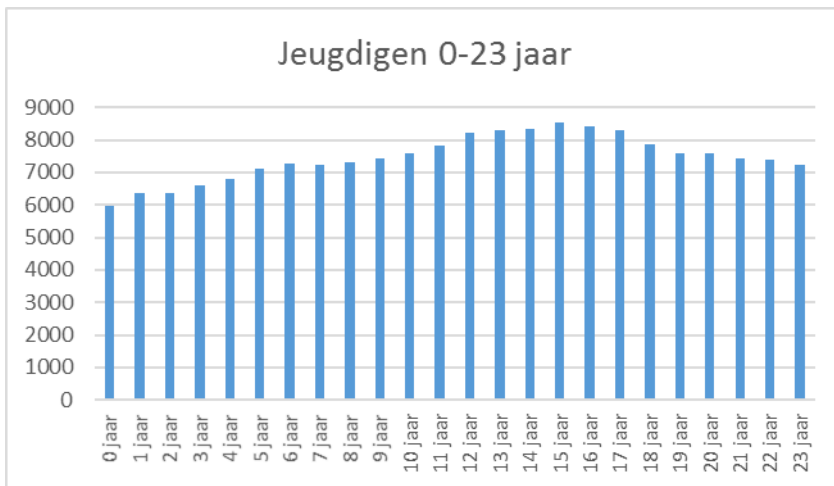
2. Wie groeien er op in Friesland?

Ik geef eerst wat algemene cijfers over mijn werkgebied. Ze laten zien, op welke groep mensen we onze pedagogische visie (en acties) richten.

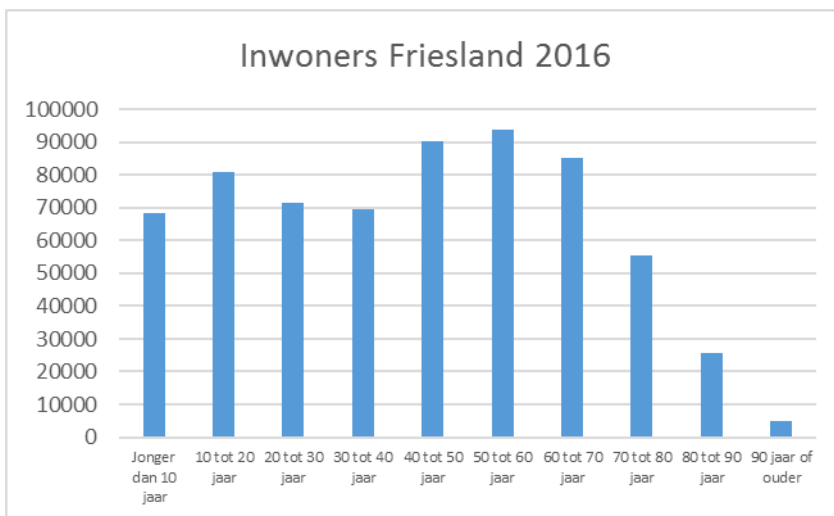
► *Bijna 4 op de 10 Friezen is een kind, jongere of jongvolwassene*

In de 24 gemeenten van Friesland leven iets meer dan 640.000 mensen, waarvan ongeveer 134.000 minderjarigen: *kinderen en jongeren* van 0 tot en met 17 jaar (CBS 2016). Er zijn per leeftijd meer kinderen naarmate ze ouder zijn: er zijn zo'n 6.000 0-jarigen, en dat loopt op tot rond 8.000 15, 16 en 17-jarigen. In Friesland leven bovendien iets meer dan 45.000 *jongvolwassene* van 18-23 jaar.

Samen zijn dit bijna 180.000 kinderen, jongeren en jongvolwassene: 14,5 keer een vol Thialf, of bijna 7 keer een uitverkocht Abe Lenstra stadion.

In Friesland bestaat de overige bevolking dus uit iets meer dan 460.000 inwoners van 24 jaar of ouder. Conclusie: Bijna 4 op de 10 inwoners van Friesland (39%) is nog geen 24 jaar. Een substantiële groep.

Deze verhoudingen zullen veranderen: de prognose voor 2040 is: 20.000 *minder* jongeren tot en met 20 jaar in Friesland, 30.000 *minder* 21 tot 64-jarigen, en 70.000 *meer* 65-plussers. Friesland vergrijst.

► *Achtergrond en leefsituatie*

Ongeveer 1 op de 10 inwoners van Friesland is van allochtone herkomst. Van deze groep komt 60% uit Europa (met Duitsland duidelijk aan kop), en 40% uit niet-Westerse landen (vooral Indonesië, daarnaast Suriname en Marokko).

Ongeveer 10% van de kinderen woont bij één juridische ouder, en niet bij beide juridische ouders of bij een juridische ouder en een (nieuwe) partner. Doorgaans is dit de moeder (6 keer zo vaak als de vader). Een uitzondering hierop vormen de kinderen van Surinaamse en (voormalig) Antilliaanse herkomst: zij wonen vrijwel even vaak bij beide ouders als bij alleen de moeder.

De kinderen groeien ongeveer in 1/3 van de gezinnen als enig kind op, in 1/3 van de gezinnen met 1 broer of zus, en in 1/3 van de gezinnen met 2 of meer broers of zussen.

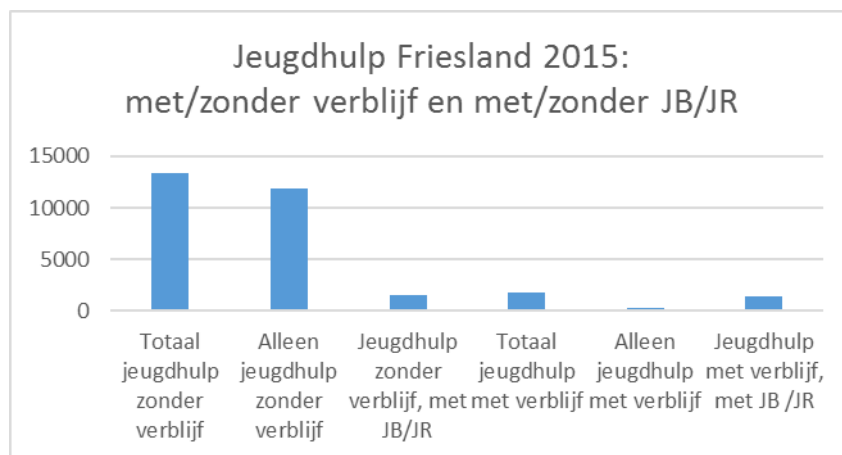
In Friesland is het Fries de moedertaal voor de helft van de bevolking. Meer dan 75% van de bevolking in Friesland kan het Fries spreken en/of verstaan. Het gaat er om dat ik aansluit bij elk gezin.

► *Onderwijs en zorg*

De Friese kinderen en jongeren bezoeken onderwijsinstellingen: 57.000 kinderen gaan in 2016 naar de reguliere basisschool, en rond de 40.000 leerlingen naar het voortgezet onderwijs. Bijna 2.100 jongeren volgen wetenschappelijk onderwijs. Ongeveer 1.100 leerlingen verlaten voortijdig de school (bijna 2%). Ongeveer 1800 (3.2%) kinderen en jongeren gaan naar het speciaal onderwijs.

Landelijk wordt bij ongeveer 1 op de 10 jongeren op een gegeven moment tijdens hun jeugd een jeugdhulp en/of ggz-traject ingezet. In Friesland ligt dit percentage niet hoger of lager dan dit gemiddelde. Verreweg de meeste jeugdhulp en jeugdbescherming die wordt aangeboden (90%) is ambulante (10% is daghulp of verblijf). De ambulante hulp wordt meestal aangeboden door een jeugdzorgaanbieder (90%), maar in 10% van de gevallen gebeurt dit door een wijkteam of gebiedsteam (landelijke cijfers 2015).

In Friesland ziet de verhouding er bij benadering als volgt uit:

Naar verhouding worden in Friesland in 2015 – als ook landelijk - meer ots-en uitgesproken bij 0-4 jarigen, in eenoudergezinnen, en in gezinnen met een niet-Westerse achtergrond. Opvoeden en opgroeien is in deze gezinnen kwetsbaarder.

3. Het ‘wat’ van opvoeden en opgroeien

3.1. Opvoeden: sturen en aanpassen binnen een onverbreekelijke band

► *Co-regulatie*

Alle kinderen en jongeren in Friesland die ik in de vorige paragraaf besprak, worden *opgevoed* (...en dat gaat regelmatig bij de jongvolwassenen nog door). Opvoeden houdt in dat “ouders hun kind begeleiden bij zijn of haar ontwikkeling tot een zelfstandig participierend lid van de samenleving” (NJI, 2016).

In deze definitie lijkt opvoeden op een vorm van éénrichtingsverkeer van ouders naar kinderen. Niets is minder waar. De moeder op deze foto roept wel, maar haar dochter houdt haar oren dicht. Wat zal deze moeder nu gaan doen? Opvoeden is tweerichtingsverkeer.

Ik sluit me in deze visie aan bij wat de pedagoog Jo Hermanns stelt over opvoeden:

“Vrijwel alle ouders beginnen met de beste bedoelingen aan het opvoeden. Vrijwel alle kinderen laten zich opvoeden. Evident is dat ouders en andere opvoeders op een bepaalde manier reageren op kinderen en dat kinderen reageren op ouders en opvoeders. De interacties hebben

een hoge mate van wederzijdse sturing.” (2007, p.24)

Hermanns noemt dit *co-regulatie*: sturing over-en-weer. Het betekent, dat de ontwikkeling van kinderen het gevolg is van alle wederzijdse transacties die kinderen en hun opvoeders met elkaar hebben. Kinderen worden niet ‘gevuld’ met begeleiding, maar zij werken actief mee aan hun eigen opvoeding en ontwikkeling.

Hermanns: “Door reacties uit te kunnen lokken bouwt het kind een gevoel van zekerheid op dat het geaccepteerd en gewaardeerd wordt. Dit fundamentele vertrouwen staat hem toe zich aan zijn nieuwsgierigheid over te geven en zijn omgeving actief te exploreren, zich aan die wereld aan te passen, daar actief in te investeren en nieuwe uitdagingen aan te gaan. Het kind leert zo gaandeweg dat omgaan met anderen een proces van wederkerigheid is, het leert gevoelens uit te wisselen en leiding te accepteren. Zo worden de fundamenten gelegd voor wezenlijk menselijke waarden zoals ‘kunnen houden van’, zelfwaarde en zelfvertrouwen en respect voor anderen” (2007, p.27).

Dit klinkt ronkend positief, maar volgens opvoedingsdeskundige Alice van der Pas, gaat opvoeden als co-creatie gepaard met veel moeite. Zij schrijft:

“Opvoeden is nu eenmaal elke keer opnieuw uitvinden wat nu goed zou zijn en wat nu haalbaar is, en brengt veel gebakkelei mee - eerst over de fles en het slaapje, dan over internet en zakgeld, weer later over alcohol en werk. Ik gebruik graag de term *on gehoorzaamheidsdialoog* voor het *blijven* uitvinden door ouder en kind wat goed is en wat haalbaar, of niet, en voor het daarover *blijven* ruziën en redeneren en marchanderen. Heel nu en dan gaan ouders op de strepen staan - "en nu is het afgelopen - omdat ik het zeg!", vrij vaak geven ze toe, en de meeste tijd bezigen ze de on gehoorzaamheidsdialoog. Zo, en echt

niet anders, leren ouder en kind *elkaar* goede manieren, geduld en beschaving aan - op de lange duur. 'Vallen en opstaan' is niet dat 'beste' wat ouders zo graag willen, en ongehoorzaamheidsdialogen zijn natuurlijk doodvermoeiend. Een kind grootbrengen is dan ook één, continue aanslag op het ego van ouders. Wat alle ouders daardoor gemeen hebben is hun kwetsbaarheid: het zijn inherent-kwetsbare experimenteerders" (2008, p.4).

"Ik kreeg het vertrouwen van ouders bij alleen fietsen of trainen naar logeeradressen. Ze gaven mij als 17-jarige toestemming om alleen op een woonschip te wonen"

Hermanns zegt ook: "Dit betekent niet dat er geen verschillen in inbreng in dit proces, in verantwoordelijkheden en in macht bestaan of zouden moeten bestaan tussen ouders en kinderen. Ouders blijven verantwoordelijk voor het welzijn, het welbevinden en de ontwikkeling van hun kinderen. Kinderen zijn daarentegen niet verantwoordelijk voor het welzijn, het welbevinden en de ontwikkeling van hun ouders." (2007, p.27) Ook dat maakt ouders kwetsbaar: Als het opvoeden goed gaat, beschouwen we dat als 'normaal'. Als het minder goed gaat, leidt dat niet zelden tot snelle en gemakkelijk kritiek en 'beter weten' door anderen.

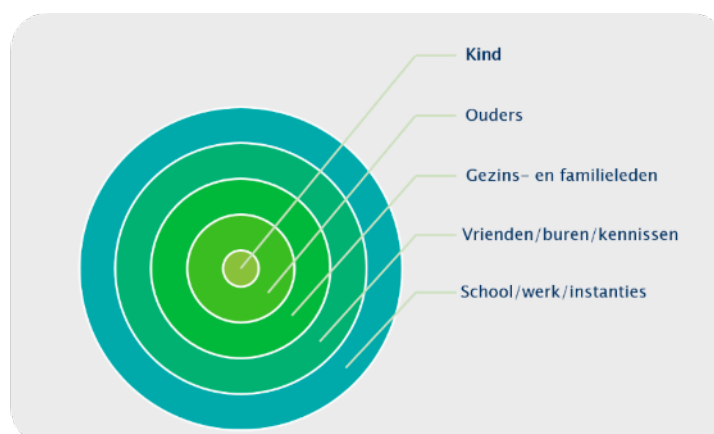
► *The village*

Verreweg de meeste kinderen groeien op in gezinnen, bij hun ouder(s). Het gezin is daarmee nog steeds de belangrijkste opvoedingssituatie voor kinderen. Het is ook moeilijk voorstelbaar dat dit anders kan: ouders en kinderen horen bij elkaar.

Maar het gezin staat niet alleen. Ouders zijn bepaald niet de enige opvoeders. Er is een gelaagdheid in de sociale systemen waarin het kind opgroeit. Naast het gezin zijn er leeftijdsgenoten, kinderopvang, onderwijs, publieke ruimte, vrijetijdclubs, internet, werk en *the global village*.

Afhankelijk van leeftijd en achtergrond functioneert het kind in een veelheid van dit soort systemen. In ieder van deze systemen moet het kind leren zich minimaal staande te houden, en liefst productief en zonder al te veel risico's een min of meer actieve rol te vervullen.

Voor mijn pedagogische visie als jeugdprofessional betekent dit: "*It takes a village to raise a child*"¹. Deze uitspraak betekent voor mij meer dan "je ziet: veel mensen houden zich met de opvoeding bezig". Het gaat verder dan dat: de uitspraak laat ook zien dat kinderen zich emotioneel aan meer mensen kunnen *hechten* dan alleen aan hun moeder en vader. Het gaat in *the village* niet alleen om het begeleiden naar zelfstandigheid, maar ook om de emotionele band. Wie herinnert zich niet die ene oom, nicht, leerkracht of jeugdwerker met wie je een speciale band had, die iets anders in je losmaakte dan je eigen ouder(s)?

"Mijn belangrijkste opvoeders waren heit en mem, en meester Jan."

"Opvoeders" zijn in mijn pedagogische visie dus niet alleen de wettelijk verantwoordelijken voor de opvoeding (gezag), dus doorgaans de ouders, stiefouders, of adoptieouders. Het zijn ook familieleden

¹ Je hebt een dorp (gemeenschap) nodig om een kind op te voeden. Afrikaans spreekwoord.

en anderen uit het informele netwerk die zich betrokken voelen bij een kind, en die betrokkenheid *in afstemming met de juridische ouders en het kind* tot uitdrukking brengen.

Bij sommige kinderen valt die afstemming (tijdelijk) weg. Hun opvoeding wordt tijdelijk of permanent overgenomen, en dan verschuift in sommige gevallen ook het gezag. Het kind krijgt dan echt nieuwe wettelijke opvoeders. Dat kan een burger zijn (burgervoogd), of een professional: een voogd. En vanaf 18 jaar heeft een kind wettelijk geen opvoeder met gezag meer. Het opvoeden door de ouders en anderen gaat dan heel vaak nog door. De verantwoordelijkheden zijn in deze situaties veranderd, maar *the village* is er nog steeds.

3.2. Fundamenten voor opvoeden: Ouderschap, veiligheid en ontwikkeling

Kinderen zijn op vele gebieden afhankelijk en kwetsbaar, en daarom verdient (het opvoeden van) een kind bescherming. In het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind wordt het recht verwoord van elk kind op een *veilige, evenwichtige en stimulerende* opvoedingscontext. Voor mij als jeugdprofessional zijn deze kinderrechten de basis, omdat zij zijn geratificeerd door de Nederlandse overheid, en vertaald in Nederlandse wetgeving. Als jeugdprofessional ben ik verplicht deze rechten actief te ondersteunen. Wat betekent dat concreet? In de eerste plaats, dat kinderen recht hebben om te worden opgevoed, en dat hun ouders als eerste opvoeders recht hebben op steun daarbij. Voor vrijwel alle kinderen geldt dat hun eigen sociale omgeving (gezin school, buurt, etc.) de beste plaats is om opgevoed te worden en op te groeien. In die omgeving is *ouderschap* het fundament: ouders en kinderen horen bij elkaar. Dat is de eerste en belangrijkste bescherming. De nieuwe Jeugdwet probeert dit principe actief te ondersteunen. Voorheen lag de focus te eenzijdig op de veiligheid. De vertaling van kinderrechten in de Nederlandse situatie droeg er zo toe bij dat grote groepen kinderen buiten hun normale sociale contexten (gezin, school, kinderopvang, buurt, etc.) raakten. De jeugdzorgsector groeide daardoor aan het begin van de 20^e eeuw explosief, en grote groepen kinderen raakten geëxcludeerd uit hun normale sociale context van gezin en onderwijs (Van Yperen & Stam 2010). Als het moet, ga ik daarom tegen de “oude stroom” van kinderen excluderen in. Kinderen “binnenboord houden” is bovendien in de meeste gevallen de beste garantie voor veiligheid: win-win.

► *Ouderschap*

Ik benadruk als jeugdprofessional, dat ouders hun kinderen opvoeden zonder salaris, dat zij hiervoor 24 uur per dag beschikbaar zijn, dat zij dit meestal voor minstens 18 jaar doen, zonder daar een opleiding voor te hebben gehad. Het woord ‘opvoeden’ dekt dan de lading eigenlijk niet meer. Opvoeden is gedrag, en voor ouders gaat het om veel meer dan alleen wat je doet en laat. Hun inzet kan alleen worden begrepen vanuit de onverbreekelijke band die ouders en kinderen met elkaar hebben. Daarbij hoort de term *ouderschap*. Ouderschap gaat over de ethiek achter het gedrag: het is de gevoelde verantwoordelijkheid ten opzichte van het ondefinieerbare lange termijn belang van je kind (Hoek, 2013). Het betekent: mijn kind staat op de eerste plaats, daarom wil ik het beste in mij naar boven brengen. Ook andere opvoeders (grootouders, verdere familie), nieuwe partners (stiefouders), stiefkinderen, en adoptieouders zijn in staat deze onverbreekelijke band met elkaar te ontwikkelen. Woorden die hierbij horen zijn: betrouwbaar zijn, en jezelf verdienstelijk maken. Ook bij scheiding, verhuizing, uithuisplaatsing, migratie, en zelfs na overlijden van een ouder of kind, blijft deze band bestaan.

“Mijn ouders? veiligheid, geborgenheid, liefde en ‘er zijn’.”

Soms lijkt het, op basis van hun gedrag of woorden, dat een ouder echt niet (meer) wil opvoeden, en/of dat een jongere zich niet (meer) wil laten opvoeden. Als jeugdprofessional ga ik daar voorzichtig

mee om. Het komt voor dat deze band wordt verbroken, maar daar is meer voor nodig dan een ruzie, een crisis, of gevoelens van onmacht en moedeloosheid.

Voor mij als jeugdprofessional is niet alleen aandacht voor opvoeden noodzakelijk, maar ook voor wat daarvoor het fundament is: ouderschap. Ik zie daarom een ouder niet in de eerste plaats als opvoeder, maar als persoon. Hij of zij is immers de cruciale factor in de opvoeding. Ik beseft dat door alle eisen die aan ouders worden gesteld en de taak waar zij voor staan, ouderschap niet iets is wat je er even bij doet. Ik toon altijd mijn respect hiervoor, maar ik relativeer dat ook als ik merk dat ouders zich hierover te druk maken. De verwachtingen over ouderschap in de samenleving kunnen onrealistisch hoog zijn, alsof opvoeden een soort wetenschap is. Ouderschap betekent echter ook een vorm van passiviteit. Gewoon met je kind op de bank zitten, een spelletje spelen, zonder te denken aan het kind als object van opvoeding.

Ouderschap is: een besef van verantwoordelijk-zijn voor. Maar dat wil nog niet zeggen dat je altijd weet hoe je het als opvoeder moet doen. Hoek stelt (2013): Als het niet goed gaat met het kind of als ouders over zichzelf oordelen dat ze een situatie niet goed hebben aangepakt, oordelen ouders - door die gevoelde verantwoordelijkheid - genadeloos over zichzelf. Ze weten ook dat er over hen wordt geoordeeld. Het besef van verantwoordelijk-zijn is "slechts een alarmbel en geen richtingswijzer". Dit maakt ouders kwetsbaar. Zinnen als 'Je kind is je alles' en 'Als het met mijn kind goed gaat, gaat het ook goed met mij' maken de kwetsbaarheid van het ouderschap zichtbaar. Ik realiseer me altijd: Ouders kunnen zich heel onthand voelen als het niet goed gaat met hun kind.

Ik ondersteun het recht van ouders om in de opvoeding gesteund te worden vanuit dat perspectief: zij zijn voor mij geen falende opvoeders, maar in de eerste plaats kwetsbare personen, voor wie respect en veiligheid noodzakelijk zijn. Ouders hebben namelijk zelfvertrouwen nodig (goede-ouder ervaringen) en soms ook iemand die ze behoedt voor (meer) negatieve ouder ervaringen.

► *Veiligheid: feitelijk en gevoeld*

Ik versta onder veiligheid het volgende: "Veiligheid is een basisrecht en basisbehoefte, en veiligheid maakt het mogelijk om zich gezond te ontwikkelen en deel uit te kunnen maken van maatschappelijke en sociale verbanden. Veiligheid is een toestand van ofwel *afwezigheid van ofwel effectieve bescherming tegen* een bestaand risico van lichamelijke en geestelijke schade, waarbij niet alleen het objectieve risico zelf afneemt, maar ook de subjectief gevoelde dreiging." (Van Montfoort e.a. 2015)

- *Veiligheid is een toestand*: Het is een situatie die *veranderbaar* is. Als het nu niet voldoende veilig is voor een kind, kan het wel veilig worden. Mijn visie is dat veiligheid niet vanzelf komt. Veiligheid is veranderbaar en bereikbaar door eigen inzet van ouders, jongeren zelf, en hun netwerk. Deze visie op veiligheid geeft hoop en kan mensen verbinden.
- *Afwezigheid of bescherming*: Als er sprake is van veiligheid kan dat betekenen dat een risico niet meer bestaat, maar ook dat er actief wordt beschermd tegen een nog aanwezig risico. Ik benoem dat in mijn contacten met ouders, kinderen en jongeren ook: veiligheid is niet iets wat je regelt, waarna je er niets meer aan hoeft te doen. Als er nog risico's zijn, vraagt veiligheid om voortdurende inzet, aandacht en vooruitzien. En om samenwerking: veiligheid regel je nooit alleen.
- *Lichamelijke en geestelijke schade* kan ontstaan door ongelukken en ziektes, fysieke en psychische kindermishandeling en

verwaarlozing, delictgedrag, middelengebruik, huiselijk geweld, en seksueel misbruik.

- *Objectief risico en subjectief gevoelde dreiging.* Bij veiligheid gaat het om zowel de *feitelijke* aantastingen als om de beleving, het *gevoel* van onveiligheid. Beide hoeven niet gelijk op te gaan: Kinderen kunnen objectief gezien veilig zijn, maar zich desondanks (nog) heel onveilig voelen. Ook dan spreek ik van onveiligheid; de persoonlijk beleving beschouw ik niet als 'minder waard' dan een feitelijke dreiging. Andersom is mogelijk, dat er sprake is van feitelijke onveiligheid, terwijl dit niet zo wordt beleefd. Sommige slachtoffers van fysieke of seksuele mishandeling gaan bijvoorbeeld deze feitelijke aantasting als min of meer 'normaal' beschouwen, en beseffen onvoldoende welke objectieve risico's zij lopen. Ook hier spreek ik van onveiligheid; de persoonlijk beleving beschouw ik niet als 'meer waard' dan de feitelijke dreiging.
- *Basisrecht en basisbehoefte.* Gebrek aan veiligheid kan een ernstige bedreiging zijn voor een gunstige, gezonde, optimale ontwikkeling. Bij gebrek aan veiligheid is het niet onmogelijk, maar wel veel moeilijker om 'zonder kleerscheuren' uit te groeien tot (of te blijven functioneren als) een fysiek en psychisch gezonde volwassene. Daarom zijn voor mij veiligheid en het herstellen daarvan vanzelfsprekende gespreksonderwerpen. Ik wil, als het nodig is, veiligheid aangetoond zien.

► *Ontwikkeling: het verlangen en de weg naar zelfstandigheid*

Opvoeden en ontwikkeling van kinderen gaan samen. Het zijn begrippen die niet goed zonder elkaar kunnen worden begrepen.

In mijn pedagogische visie versta ik onder ontwikkeling "het veelzijdige, integrale en continue *proces van groei*, waardoor jeugdigen in staat zijn tot steeds complexere niveaus van bewegen, denken, voelen, en relaties met anderen. Ontwikkeling is een basisrecht en basisbehoefte, en ontwikkeling maakt het mogelijk deel uit te maken van maatschappelijke en sociale verbanden" (Van Montfoort e.a. 2015).

- *Een veelzijdig, integraal en continue proces:* Tijdens de zwangerschap start een voortdurende stroom van veranderingen, die na de geboorte in de loop van de tijd leiden tot een bepaalde mate van *zelfstandigheid*. Het proces is voorspelbaar, maar laat bij elke jeugdige een uniek verloop zien. Het proces wordt aangestuurd door krachten in de jeugdige (erfelijke factoren zorgen voor *rijping*) en krachten in de omgeving (sociale factoren zorgen voor veiligheid, omstandigheden, kansen, uitdagingen en zetten aan tot *leren*)².
- *Steeds complexere niveaus van bewegen, denken, voelen, en relaties met anderen.* Ontwikkeling is niet alleen een lichamelijk proces. Het denken en herkennen en omgaan met emoties vertoont ook ontwikkeling. Relaties met anderen vereisen taal en spraak, sociale vaardigheden, en wederkerigheid/rechtvaardigheid. Ook deze aspecten moeten zich ontwikkelen. *Vroeg geleerd...* Hermanns wijst er met nadruk op dat wat in de eerste jaren geleerd is, van grote betekenis is voor de volgende jaren (2007). Als de opvoeding en ontwikkeling van het kind in de eerste jaren al problematisch starten, is het niet altijd gemakkelijk de problemen later op te lossen. Kinderen die met een achterstand op leergebied het onderwijs op een vierjarige leeftijd beginnen, halen die in de regel niet of nauwelijks

² Vaak werken deze beide krachten samen: genetische factoren hebben de sociale omgeving nodig om de jeugdige te laten groeien en bloeien (de hersenontwikkeling 'vraagt' om een geschikte leeromgeving), en de sociale omgeving reageert vaak pas als de genetische invloeden 'aan de beurt zijn' (een ouder zal bijvoorbeeld geen seksuele voorlichting geven aan een kind van 4 jaar).

meer in (Onderwijsraad 2002). Ernstige en chronische gewelddadige delinquentie heeft vaak haar wortels in de eerste levensjaren (Nagin & Tremblay 2001). De effecten van ernstige verwaarlozing en mishandeling leiden tot permanente veranderingen in de hersenfysiologie waardoor het gedrag van de slachtoffers gekenmerkt wordt door voortdurende hyperalertheid (Kendall-Tackett 2000). Deze kennis betekent voor mij als jeugdprofessional: extra alertheid bij jonge kinderen.

- *Wortels, waarden en normen.* Niet alleen de ouders voeden op. Gaandeweg komen er meer en meer anderen bij. Al deze mensen - en media - beïnvloeden de ontwikkeling niet alleen vanuit puur individuele of persoonlijke motieven, maar zij zijn ook dragers van normen, waarden en gebruiken in de cultuur.
- *Basisrecht en basisbehoefte.* Een gezond *ontwikkelingsklimaat* is een recht. Dit is het makkelijkst te begrijpen als het gaat om lichamelijke ontwikkeling. Dat is een behoefte en een recht, omdat een jeugdige ziek kan worden of zelfs kan overlijden als hieraan niet wordt voldaan. Maar ook de ontwikkeling van emotionele vaardigheden, het denken, en relaties met anderen, zijn basisrechten, omdat kinderen de *potentie* en de *behoefte* hebben om zich (naar vermogen) op deze gebieden te ontwikkelen. Dat mag hen niet worden ontzegd. Er is nog ander argument dat het recht op ontwikkeling onderstreept: omdat kinderen zonder hun ouders niet hadden bestaan, is er een diepe loyaliteit naar hun ouders. Die uit zich door zich verdienstelijk te willen maken naar hun ouders. Jeugdigen willen bij hun ouder zijn, voor hun ouders hun best doen en hun liefde tonen. Dat is een behoefte, maar ook een recht. Als hen dit wordt ontzegd, om welke reden dan ook, is dat vooral schadelijk voor de ontwikkeling van het onderhouden van relaties met anderen.
- *Ontwikkelingstaken en ontwikkelingsbedreiging.* Als jeugdprofessional beschouw ik ontwikkeling als een vanzelfsprekend gespreksonderwerp. Ik wil, net als bij veiligheid, herstel en voortgang van ontwikkeling aangetoond zien. Daarom worden in Friesland de manier waarop een kind of jongere *ontwikkelingstaken* krijgt aangereikt en aanpakt, bereikte mijlpalen in de ontwikkeling, en de manier waarop de ouders/opvoeders de daarbij horende opvoedingsopgaven aankunnen en uitvoeren, nauwkeurig in kaart gebracht³. Ik doe dat zelf, of schakel daarvoor een collega in. Ik doe dat altijd samen met de ouders, kinderen en jongeren. Ook gebruik ik in mijn pedagogische visie het begrip *ontwikkelingsbedreiging*. Ik kies daarvoor, omdat ontwikkeling een basisbehoefte en basisrecht is. Er zijn twee soorten ontwikkelingsbedreigingen: Er kunnen omstandigheden *buiten* de jeugdige zijn (bijvoorbeeld het gedrag van ouders) die het proces van een gezonde ontwikkeling tegengaan of blokkeren, of het proces tegen de wil of aard van een kind of jongere een bepaalde kant op sturen. Daarnaast kunnen kinderen en jongeren door *persoonlijke* kenmerken niet in staat zijn zich zo ver of zo goed te ontwikkelen als anderen. Ook dat zijn ontwikkelingsbedreigingen. Uiteraard behouden kinderen en jongeren ook dan het recht op de ontwikkelingsniveaus die zij (mogelijk, waarschijnlijk) wel kunnen bereiken.

³ Combinaties van de ontwikkelingstaken, mijlpalen en opvoedingsopgaven zijn **HIER** te downloaden.

4. Het ‘waartoe’ van opvoeden en opgroeien

Welke opvoedingsdoelen zijn belangrijk? Wat willen ouders hun kinderen ‘aanleren en meegeven’? Voor de pedagogische visie van Friesland is dat een centrale vraag. Ik moet als jeugdprofessional immers aansluiten bij de mensen die kinderen en jongeren opvoeden, in de eerste plaats bij de ouders. Als ik mij met (de opvoeding van) hun kind mag – of soms moet - bemoeien, wil ik weten wat zij in de opvoeding willen bereiken. Ook moet ik oog hebben voor de samenhang van de opvoeding die zij geven met de ontwikkeling van hun kind. Ik ga er namelijk van uit dat ouders willen dat hun kind floreert, dat zij zich verantwoordelijk voelen voor het welzijn en de veiligheid van hun kind en niet dat hun opvoedingsdoelen tot ontwikkelingsbedreigingen leiden.

Ik wil me hiervoor aansluiten bij de hoogleraren pedagogiek Frida Heyting en Jo Hermanns. Heyting (1997) onderscheidt in de pedagogiek drie visies op de verhouding tussen kinderen en hun opvoeders, die leiden tot drie soorten opvoedingsdoelen: invoegen, autonomie en meedoen. In academische termen: assimilatie, emancipatie, en participatie. Hermanns heeft hierop voortgebouwd in diverse pedagogische beleidsvisies.

4.1. Opvoeden als invoegen

Dit is de oudste visie. Hierin is de kerntaak van opvoeders (ouders, maar ook “bij-opvoeders” als

leerkrachten) het *inwijden* van kinderen en jongeren in de bestaande en als stabiel beschouwde wereld van de volwassenen. De volwassenen leren kinderen wat ze moeten doen en laten. Dit model maakt het opvoeden redelijk overzichtelijk, het geeft houvast en richting aan de ontwikkeling van de jeugd. Veel volwassenen verlangen nog nostalgisch naar de tijd waarin kinderen wisten waar ze aan toe waren. Door de jeugd kan zo'n model als warm, duidelijk en zekerheid gevend ervaren worden. Nadeel: in dit model is het afwijken van het gemiddelde al snel een probleem. Er kunnen

problemen ontstaan als volwassenen denken te weten wat goed voor kinderen is, terwijl de tijden veranderen en de jeugd in een andere wereld opgroeit dan de opvoeders. Hulpverlening is al snel ‘aanbod gestuurd’ en kan worden ervaren als een keurslijf.

“Wat ik mijn kinderen wil meegeven? Waardering voor anderen. Voeg wel in, maar je hoeft niet mee met alles. Wees betrouwbaar, doe wat je zegt. Spreek je uit. Wees behulpzaam”

4.2. Opvoeding tot autonomie

De emancipatoire visie op opvoeding, die in de jaren zestig begon op te komen, legt heel andere accenten. De samenleving ontworstelde zich aan het keurslijf van vaste

normen en waarden. De ontplooiing van ieders eigen individuele mogelijkheden stond van af toen voorop. In deze pedagogische visie zijn zelfvertrouwen, om kunnen gaan met je eigen gevoelens en de ontwikkeling van je persoonlijkheid de belangrijkste doelen voor opvoeders. Opvoeden richt zich op het geven van mogelijkheden om eigen potenties te realiseren. Omdat het kind in de opvoeding een centrale plaats heeft gekregen, en iedere ouder de opdracht heeft om het beste uit het kind naar boven te halen, is opvoeden tevens een leerproces voor ouders geworden. Er is beduchtheid om daarbij te veel grenzen te stellen. Er is een grote tolerantie voor afwijkingen van het gemiddelde. Men zal relatief lang aarzelen om in te grijpen. Als dat al gebeurt, zal in het extra aanbod een vraaggestuurde, op individuele ontwikkeling gerichte benadering gekozen worden. Dwang is alleen in uiterste noodzaak aan de orde. Het sterke punt in deze visie is dat de potenties en individuele talenten van de opgroeiende jeugd beter benut worden. Afkomst, sekse en achtergrond worden als minder bepalend ervaren. Het nadeel is dat er een individualisme kan ontstaan dat de sociale cohesie in de samenleving aantast, en dat er te lang wordt gewacht voordat we van een ontwikkelingsbedreiging spreken. Alles moet kunnen. Deze visie zien we vooral in autochtone, Westerse gezinnen. In meer traditionele gezinnen en families met een niet-Westerse achtergrond staat individualisme minder voorop als opvoedingsdoel.

“Mijn ouders lieten de keuze voor een opleiding aan mij, ik ben zelf overal gaan kijken, maar zij gaven wel het belang van een goede toekomst aan.”

4.3. Opvoeden tot meedoen

Dit is de meest recente visie. Kinderen en jongeren worden steeds jonger gezien als gelijkwaardige ‘medeburgers’. De ontwikkeling van kinderen wordt opgevat als een proces van toenemende dialoog en participatie. Zo worden productieve bindingen opgebouwd tussen de jeugd en de samenleving. Iedereen moet de kans krijgen om mee te doen en invloed te hebben. Het belangrijkste doel van opvoeden is het creëren van sociale bindingen en sociale cohesie.

“Van mijn ouders kreeg ik mee: met elkaar dragen we de lasten, de sterken dragen de zwakkeren”.

In het onderwijs gaat het erom dat kinderen leren functioneren op een niveau waarop ze goed kunnen meedoen. Instituties moeten er in deze visie zorg voor dragen dat zoveel mogelijk kinderen kunnen deelnemen. In deze visie is het risico: marginalisatie. Deze visie veronderstelt dat kinderen, opvoeders en systemen nogal wat vaardigheden, maar ook tijd en energie hebben om te communiceren en te onderhandelen. Als die energie niet kan worden opgebracht of de vaardigheden er niet zijn, blijft het kind met lege handen achter.

4.4. Een compleet mensbeeld

In de vorige paragraaf zijn drie modellen tegenover elkaar geplaatst. Hiermee wordt de werkelijkheid uiteraard geweld aangedaan. In de alledaagse opvoeding zijn de drie opvoedingsdoelen voortdurend samen aanwezig. Daarbij staan ze niet naast elkaar, maar integreren ze in iedere situatie opnieuw tot de unieke opvoeding die ieder kind krijgt. Als

jeugdprofessional weet ik, dat alle ouders in een bepaalde balans werken aan aanpassing, meedoen en ontplooiing. Het kan niet anders: Meedoen is niet mogelijk zonder aanpassing en ontplooiing. Voor aanpassing en ontplooiing is meedoen nodig. Zo hanteer ik als jeugdprofessional een compleet mensbeeld

5. Het 'hoe' van opvoeden

In Friesland zullen kinderen en jongeren floreren als zij adequaat door hun ouders worden begeleid bij het invoegen, tot autonomie en tot ontplooiing. Veel anderen, *the village*, kunnen daarbij helpen. Hoe geef je dat opvoeden vorm? Als ik mij als jeugdprofessional mag, of moet bemoeien, wat zeg ik de ouders dan over hun manier van opvoeden? Wat reik ik aan over 'goede' en 'niet goede' manieren van opvoeden? Wat is mijn visie op 'positief opvoeden'?

En in welke vorm reik ik mijn visie aan? Informatie geven is echt niet het enige kanaal. Als jeugdprofessional weet ik, dat het niet alleen bij ondersteunen hoeft te blijven. In sommige rollen werk ik ook aan de verbetering van opvoeden (bijvoorbeeld bij jeugdhulp zonder verblijf). En het komt soms voor, dat ik als jeugdprofessional (tijdelijk, delen van) het opvoeden overneem (bijvoorbeeld door het aanbieden van verblijf). Verbeteren en overnemen kunnen bovendien worden ondersteund door beschermingsmaatregelen en voorwaarden. Welke pedagogische visie op mijn rol als 'mede-opvoeder' hanteer ik dan? En op basis van welke visie organiseer ik ondersteuning, verbetering of overnemen? Ouders, kinderen en jongeren hebben recht op een duidelijke visie hierop. In dit hoofdstuk bespreek ik daarvoor drie hoofdpunten:

1. Kinderrechten
2. Positief opvoeden
3. Beleidskeuzes bij het ondersteunen, helpen verbeteren en overnemen van opvoeden en opgroeien

5.1. Kinderrechten

Over dit eerste punt kan ik kort zijn. Ik heb het besproken in hoofdstuk 3, bij het 'wat' van opvoeden. Het bieden van veiligheid en een gezond ontwikkelingsklimaat is de basis van opvoeden. Ze zijn basisrechten en basisbehoeften, en daarom voor mij vanzelfsprekende gespreksonderwerpen in mijn contacten met zowel ouders, kinderen en hun netwerk, als met professionals. Ik wil in deze contacten, als daar aanleiding toe is, veiligheid en ontwikkeling aangetoond zien.

5.2. Positief opvoeden

Naar het 'hoe' van opvoeden dat leidt tot een gezonde, evenwichtige ontwikkeling is veel onderzoek gedaan.

Het NJI stelt op basis van dit onderzoek bijvoorbeeld:

"Ouders begeleiden hun kind naar zelfstandigheid door:

- Het bieden van een verzorgende en beschermende omgeving (bijvoorbeeld affectie tonen, sensitief en adequaat op behoeftes van het kind reageren);
- Het bieden van structuur (bijvoorbeeld zorgen voor regelmaat en orde, consistent handelen);
- Het overdragen van kennis en het bijbrengen van waarden en normen (bijvoorbeeld uitleg en informatie geven, eigen verantwoordelijkheid stimuleren, ongewenst gedrag ontmoedigen of negeren, goed gedrag belonen)" (NJI, 2016b).

Een vergelijkbaar 'rijtje' is van Sanders (2012)⁴:

⁴ Zie ook de opvoedingsopgaven in bijlage 1.

- Een veilige en stimulerende omgeving. Een veilige omgeving laat kinderen ongestoord ontdekken, ouders hoeven minder te verbieden. In een stimulerende omgeving met boeiende activiteiten vervelen kinderen zich minder snel en is er minder kans op negatief aandacht vragen en vervelend gedrag.
- Positieve ondersteuning. Complimenten en aanmoediging zijn motiverend om nieuwe dingen te leren. Ouders stimuleren zo de zelfredzaamheid van hun kind en bieden ondersteuning bij moeilijkheden.
- Aansprekende discipline. Kinderen ontwikkelen zich het best in een duidelijke en voorspelbare omgeving, waarbij ouders duidelijke regels stellen, op een heldere manier instructies geven en snel reageren wanneer het kind ongewenst gedrag vertoont.
- Realistische verwachtingen. Ieder kind is uniek en ontwikkelt zich in zijn eigen tempo. Wanneer ouders te veel van het kind verwachten of willen dat het meteen alles goed doet, kunnen er problemen ontstaan. Ieder kind maakt fouten en meestal niet met opzet.
- Goed voor jezelf zorgen. Geen enkele ouder is perfect en opvoeden is iets dat iedereen met vallen en opstaan leert. Wanneer ouders goed voor zichzelf zorgen en genoeg rust en ontspanning krijgen, kunnen ze gemakkelijker geduldig, consequent en beschikbaar voor hun kinderen zijn.

Als jeugdprofessional sluit ik me bij deze kennis aan. Als er vragen zijn over opvoeden, weet ik dat ik deze kennis met overtuiging naar voren mag brengen.

In het volgende hoofdstuk zal ik ingaan op (het herstel van goed) opvoeden in risicovolle situaties.

5.3. Een stelsel voor positief en veilig opvoeden en opgroeien

Als jeugdprofessional heb ik baat bij een stelsel van voorzieningen (instellingen en hun diensten) dat ouders, kinderen en jongeren, en ook mijn werk optimaal ondersteunt. Dit stelsel is het resultaat van landelijk, regionaal en gemeentelijk overheidsbeleid, en aanvullend beleid van de voorzieningen zelf.

Hoe dit stelsel moet worden ingericht, beschouw ik ook als een onderdeel van de pedagogische visie. Immers, wat de overheid en instellingen besluiten wel en niet te doen rondom opvoeden en opgroeien, maakt deel uit van *the village* van ieder kind in Friesland. Zelfs 'niets doen' is als overheid of instelling een pedagogische keuze.

► *Doen wat nodig is, laten waar het kan*

Hoe kinderen worden opgevoed, bepalen in de eerste plaats de ouders. Dat betekent, dat de overheid van mij als jeugdprofessional *terughoudendheid* verlangt, en stimuleert dat jeugdprofessionals elkaar daarop aanspreken. Ik doe niet meer dan nodig is.

Wat de basis of ondergrens is van veilig en positief opvoeden en opgroeien, wordt wel door de overheid bepaald. Dat betekent, dat de overheid mij in staat moet kunnen stellen *doortastend* te zijn, en stimuleert dat jeugdprofessionals elkaar daarbij helpen. Ik moet kunnen doen wat nodig is. De overheid stimuleert en bewaakt dat elke jeugdprofessional niet aan de zijlijn blijft staan als de basis van opvoeden en opgroeien wordt bedreigd, als de situatie niet "goed genoeg" is.

Terughoudendheid en doortastendheid zijn door de overheid allebei vastgelegd in de volgende uitgangspunten en bijpassende wetgeving⁵:

- Ten eerste zijn de ouders de eerstverantwoordelijken en eerstaangewezen personen voor de opvoeding van hun kinderen. Zij delen die taak met veel medeopvoeders zoals leerkrachten, peuterspeelzalleidsters en groepsleiders in de buitenschoolse opvang.

⁵ Op basis van Van Yperen, 2010

- Ten tweede moeten jeugdigen beschermd zijn tegen (de effecten van) ontwikkelingsbedreigingen. Burgers en beroepsbeoefenaren melden bij instanties als zij vermoeden dat jeugdigen met misbruik en mishandeling te maken hebben en de overheid is bevoegd om waar nodig in te grijpen.
- Ten derde moet de samenleving beschermd zijn tegen crimineel gedrag van jeugdigen. Goede opvoeding en preventieprogramma's dragen daartoe bij.

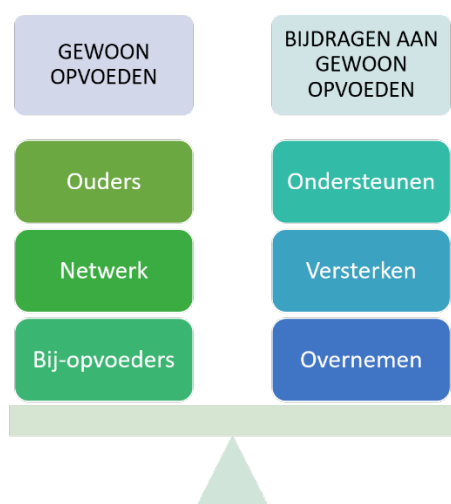
Op basis van deze uitgangspunten zijn er vier "pedagogische pijlers" voor gemeenten in Friesland. Ze zijn ook ondergebracht in de stelselwijziging (transitie) en inhoudelijke opgave (transformatie) van de nieuwe Jeugdwet:

1. **Kwaliteit van opvoeden bevorderen.** Friesland kiest voor veel aandacht voor de kwaliteit van het 'gewone' opvoeden. Ouders, maar ook medewerkers van gebiedsteams/jeugdteams, peuterspeelzaalleidsters, leerkrachten, etc., moeten waar nodig versterkt worden in hun eigen handelingsrepertoire om de ontwikkeling van kinderen en jongeren met alle 'gewone strubbelingen' in goede banen te leiden. Jeugdprofessionals met een bijzondere specialisatie of bevoegdheid staan in dienst van ouders én van jeugdprofessionals die dagelijks met kinderen en ouders werken.
2. **Eigen kracht en regie aanspreken.** Als er problemen zijn met opvoeden en opgroeien zijn, terughoudend zijn met te intensieve zorg en medicatie. Friesland kiest voor steeds betere ambulante hulp en zorg in de gewone omgeving van kinderen en jongeren en hun opvoeders, en bij voorkeur naar het vinden van oplossingen zonder dat medicatie wordt ingezet. Deze zorg gaat uit van versterking van het eigen oplossend vermogen van ouders, kinderen en jongeren.
3. **Lokaal werken: Intensieve zorg in eigen omgeving.** Ook als kinderen en opvoeders op intensievere hulp aangewezen zijn, wordt deze in de eigen omgeving aangeboden. Deze hulp dient in alle gevallen bij te dragen aan de kracht van sociale netwerken. Behandeling die geheel buiten de sociale context van kinderen plaatsvindt in dagopvang, tehuizen, klinieken of speciale scholen gebeurt bij uitzondering en alleen als de bescherming van het kind of de samenleving daarmee duidelijk gediend is.
4. **Voortdurende verhoging van effectiviteit en efficiëntie.** Hulp is zonder overbodige bureaucratie beschikbaar. Aanbieders van programma's, interventies en methoden werken *state of the art*. Ze laten zien welke resultaten ze boeken, zodat duidelijk is wat goed gaat en waar nog verbeteringen mogelijk zijn.

Bovenstaande vier pijlers kunnen in één zin worden samengevat: *Doen wat nodig is, en laten waar het kan.*

► *Drie compartimenten: ondersteunen, versterken en overnemen.*

"Doen wat nodig is, laten waar het kan" leidt tot een indeling van bijdragen door de overheid aan opvoeden en opgroeien in drie compartimenten: Ondersteunen, versterken, en overnemen. Samen vormen deze drie compartimenten een systeem van bijdragen op maat:

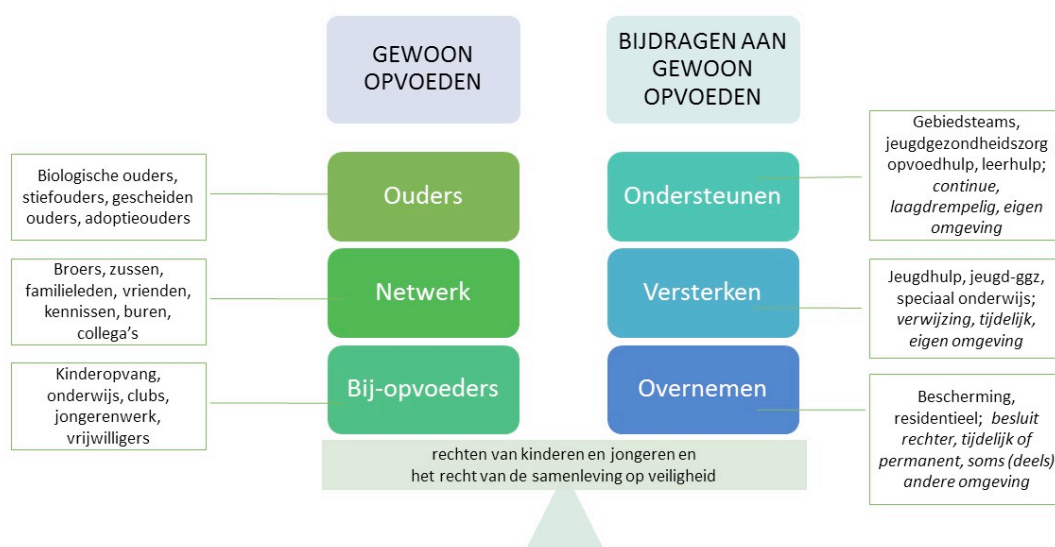

Deze driedeling vertrekt vanuit de plicht en de verantwoordelijkheid van primair de ouders en vervolgens de sociale gemeenschap om voor kinderen en jongeren een veilige en stimulerende opvoedcontext te realiseren.

In die sociale gemeenschap bevinden zich naast het informele netwerk ook de *bij-opvoeders*: gesubsidieerde voorzieningen als kindercentra,

onderwijs, buitenschoolse opvang en jeugdsportvoorzieningen die een belangrijke (bij-)rol vervullen in het opvoeden. De nadruk ligt niet op gespecialiseerde opvangvoorzieningen voor kinderen (exclusie van kinderen), maar op het versterken van de eigen sociale context van het kind (inclusie van kinderen).

Als de gewone opvoeders (ouders, netwerk en bij-opvoeders) zeggen: wij willen dat iemand ons bijstaat bij het opvoeden, dan hebben zij recht op een aanbod waarbij we kinderen binnen hun eigen sociale context houden. Daarom is er in de eerste plaats *ondersteuning*. Het gebiedsteam is de eerste partij die hiervoor verantwoordelijk is. Bij-opvoeders kunnen bovendien ondersteuning krijgen vanuit de gespecialiseerde jeugdzorg (versterkers), zodat zij (nog beter) in staat zijn kinderen en jongeren binnen hun eigen sociale context te houden. Zo zetten we maximaal in op 'laten waar het kan'.

► Samenwerking

Samenwerken en eigen regie zijn in elk compartiment mijn uitgangspunten om te doen wat nodig is. Als ondersteuning nodig is, maar ook als wordt gedacht aan het gericht *versterken* van het opvoeden, bijvoorbeeld door een therapie of behandeling. Dit wordt altijd zo veel mogelijk samen met ouders, kinderen en jongeren besloten, op basis van feiten en een gezamenlijke weging. Ook hoe de ondersteuning of versterking vorm krijgt, wordt in de eerste plaats door de mensen zelf bepaald. Op dezelfde manier wordt besloten of en wanneer het ondersteunen of versterken weer kan stoppen. Op die manier bewaken ik en andere jeugdprofessionals dat de blik op het gewone opvoeden gericht blijft.

Als er meer nodig is dan versterken, wordt ook dan zo veel als mogelijk samen met ouders, kinderen en jongeren besloten tot (tijdelijk) *overnemen* van (onderdelen van) het opvoeden. Daarbij is mogelijk dat de opvoedingsomgeving van kinderen tijdelijk of gedeeltelijk verandert, dat verantwoordelijkheden van ouders wegvallen, en dat jeugdprofessionals (tijdelijk) veel meer over het opvoeden te zeggen krijgen. Dat zijn ingrijpende zaken, en des te belangrijker is het, dat ook dergelijke besluiten worden genomen op basis van feiten en een gezamenlijke weging. Op dezelfde manier wordt besloten of en wanneer het overnemen weer kan stoppen.

► Langdurige zorg

Een beperkt aantal jeugdigen en gezinnen is aangewezen op langdurige ondersteuning of intensieve zorg.

- Als vorm van ondersteuning kunnen langdurige, laagfrequente ambulante contacten geboden aan bijvoorbeeld probleem- of hoog-risicogezinnen in de gemeente. Of wordt er na intensievere hulp gezorgd voor consolidatie/onderhoud van de bereikte verbeteringen in het functioneren van het gezin. In het eerste compartiment bevindt zich ook de netwerkpleegzorg.
- Langdurige versterking kan plaatsvinden bij dreigende, maar hanteerbare risico's op onveiligheid, bij chronische problematiek of bij veel terugval in problematiek.
- Langdurig overnemen van opvoeden is mogelijk in gezinshuizen, vakinternaten, leefgroepen, etc.

▶ “Doen wat nodig is” betekent ook: doortastend durven zijn

Eigen kracht en regie aanspreken, laten waar het kan, is voor mij het eerste uitgangspunt. Een stelsel met compartimenten helpt daarbij, maar betekent niet dat er altijd maar één stapje naar boven of naar beneden mogelijk is. Waar dat niet langer kan, handel ik zonder terughoudendheid. Ik ben *robuust* wanneer de veiligheid in het geding is, en over het bewaken van de ondergrens van een opgroei- en opvoedsituatie die ‘goed genoeg’ is. Ook de Vereniging Nederlandse Gemeenten is hierover duidelijk: stabiele veiligheid en herstel van opgelopen schade zijn alleen mogelijk als eerst directe veiligheid is gerealiseerd (Vogtlander & Van Arum, 2016). Als daarvoor acuut overnemen van (delen van) het opvoeden nodig is, ondersteun ik dat besluit actief. Dit zijn ingrijpende beslissingen⁶: daarom neem ik ze altijd samen met (collega-) experts van Veilig Thuis, de Raad voor de Kinderbescherming of de Gecertificeerde Instelling. En altijd gebruik ik hierbij een goed onderbouwd triage-instrument.

Dit betekent dat sommige dingen sneller en meer doortastend moeten en dat voor andere dingen juist meer tijd en afstand genomen moet worden. Ik weeg – altijd met collega's - de volgende argumenten om sneller te werken of juist meer tijd te nemen (Van Montfoort e.a. 2015):

Argumenten om sneller te handelen

- Urgentie van de (veiligheid)situatie
- De belevingstijd van de leden van het gezin vraagt om snellere actie
- Ik moet de regie van de mensen zelf zo weinig en zo kort mogelijk beperken
- Ik moet efficiënt gebruik maken van menskracht en middelen

Argumenten om juist de tijd te nemen

- Ouders, jeugdige en mensen in het netwerk maken duidelijk, dat zij meer tijd nodig hebben
- Een constructieve samenwerking kost tijd
- Zorgvuldigheid kost tijd
- Buiten de strijd blijven kan tijd kosten
- Veranderingen kosten tijd

Ik weeg deze argumenten voor iedere praktijksituatie. Daarbij stel ik vragen:

- “Hoeveel tijd hebben we?”
- “Waar, bij wie zit de tijdsdruk?”
- “Hoe ervaren de leden van het gezin het tijdsverloop?”
- “Helpt meer (tijds)druk?”

▶ *Voortdurende toetsing*

Als ik betrokken ben bij een besluit over ondersteunen, versterken of overnemen, en er wordt een concrete aanpak (plan) gemaakt, zorg ik er altijd voor dat ik die aanpak kan *toetsen*: ik ga na, of de voorgestelde aanpak (of bijstelling daarvan) goed past bij de rechten van kinderen en jongeren, en de veiligheid in de samenleving. Ik vraag ouders, jongeren en andere betrokkenen altijd om instemming met mijn toetsing: zo blijft de regie zo veel mogelijk bij de mensen zelf. Ook als ik doortastend moet

⁶ Zie in dit verband ook de norm voor verantwoorde werktoedeling (Tijhuis 2014)

zijn, zoek ik voortdurend naar deze openingen. Voor mijn toetsing zoek ik ook, zo nodig, overleg met collega-jeugdprofessionals met specifieke expertise.

Opstappen naar een zwaarder compartiment gaat dus voor mij altijd samen met: vaststellen hoe en wanneer we eventueel weer kunnen afstappen. Werken met compartimenten betekent voor mij: naar boven én naar beneden denken en handelen. Ik herhaal daarom regelmatig de feitenverzameling, gezamenlijke weging en planvorming, en mijn toetsing van de aanpak. Immers, het gewone opvoeden moet worden versterkt, en te lang of te veel bijstaan in hetzelfde compartiment helpt daar niet bij.

Een goede werkvorm voor samenwerking en toetsing in alle compartimenten is het cyclische model van de vier vensters (Van Montfoort e.a. 2015): wie zijn de mensen, wat zijn de feiten, hoe wegen we de situatie, en wat zijn de volgende stappen. Eigen regie en gezamenlijke weging, maar ook nadrukkelijke professionele toetsing en doortastendheid zijn in deze aanpak ingebouwd.

Het model kan worden aangevuld met vragenlijsten en hulpmiddelen als daar behoefte aan bestaat. Daardoor is de basis overal hetzelfde en is het toch mogelijk om dieper op een bepaald aspect, bij voorbeeld de veiligheid van kinderen, in te gaan.

6. Als veiligheid en ontwikkeling ernstig onder druk staan

Als jeugdprofessional heb ik vele gezichten: ik kan bij-opvoeder zijn in het gewone opvoeden, tot en met groepsleider in een vorm van langdurige zorg, waarbij het opvoeden is overgenomen. Een specifiek gezicht – of beter gezegd: een pet boven mijn gezicht – is die van beschermer. Ik leg in 6.2 uit waarom ik de visie hanteer dat *elke jeugdprofessional ook een beschermer* is. Daarna ga ik in op uitgangspunten voor mijn werk als jeugdprofessional, als ik ook de rol van beschermer op mij neem: eigen regie, en het centraal stellen van veiligheid en ontwikkeling. Maar eerst ga ik in 6.1 in op de redenen om de pet van beschermer op te zetten: dat doe ik, als veiligheid en ontwikkeling ernstig onder druk staan. Hoe ontstaat dat, hoe moet ik dat als jeugdprofessional begrijpen?

6.1. Risicofactoren en beschermende factoren

Als de veiligheid en ontwikkeling van kinderen en jongeren onder druk staan (een ontwikkelingsbedreiging), is dat het resultaat van te veel, of te sterke risicofactoren, en te weinig, of te zwakke beschermende factoren.

Een risicofactor kan een kenmerk van een kind of jongere zelf zijn (bijvoorbeeld een moeilijk temperament) of van een kenmerk van ouders (geen of weinig opleiding), een omstandigheid (bijvoorbeeld leven in armoede) of een gebeurtenis (bijvoorbeeld een traumatische ervaring). We noemen deze zaken pas echt een risicofactor als in goed opgezet onderzoek duidelijk is geworden dat er een *verband* bestaat met latere, minder wenselijke ontwikkelingsuitkomsten van welke aard dan ook (Hermanns 1998). In de literatuur zijn tientallen risicofactoren geïdentificeerd, zoals ongewenste zwangerschap, roken of drinken van alcohol tijdens de zwangerschap, geboortecomplicaties, een moeilijk temperament van het kind, een te trage hartslag, echtscheiding, schulden, geweld in het gezin, laag opleidingsniveau van de ouders, te kleine behuizing, wonen in een onveilige buurt, oorlogservaringen en het meegemaakt hebben van natuurrampen (Hermanns, 2007).

Risicofactoren kunnen in het kind, bij de ouders, in de buurt, maar ook in de bredere maatschappelijke context te vinden zijn. Vergeet hierbij niet de professionele systemen niet: wachtlijsten, bureaucratie, onveiligheid in de jeugdzorg.

Het gaat hierbij steeds om factoren die voorafgaan aan een later probleem. Met andere woorden: factoren die een zekere voorspellende waarde hebben ten opzichte van het probleem. Dat kan op de korte termijn spelen (“er is voor dit kind een acuut gevaar op mishandeling”), of op de langere termijn (“deze jongere zal waarschijnlijk geweld blijven gebruiken”).

Door te kijken naar risicofactoren kan ik problemen zien aankomen en er dus iets aan doen voordat het probleem kan ontstaan. Als het probleem er toch al is, kan ik het benoemen als een ontwikkelingsbedreiging.

► *Opeenstapeling is funest*

De relatie tussen risicofactoren en latere problemen is in onderzoek wel aangetoond (significant), maar meestal zwak. Ik kan als jeugdprofessional nooit zo maar zeggen: “ik signaleer dit risico, dus dat betekent een probleem voor later”. Dat wordt anders, als ik een *opeenstapeling* van risicofactoren signaleer. Veel onderzoek laat een lineair verband zien tussen het *aantal* risicofactoren in de opvoedingssituatie en de *kans* op een problematische ontwikkelingsuitkomst. Een opeenstapeling van risicofactoren,

risicocumulatie genoemd, verhoogt dus de kans op latere problemen aanzienlijk. Daarbij is het nauwelijks van belang welke risicofactoren of welke combinaties van risicofactoren er optreden: het *aantal* bepaalt de kans dat een kind problemen krijgt.

De meeste onderzoeken laten zien dat bij een opeenstapeling van vier of meer risicofactoren bij het kind of in de directe omgeving van het kind, de kans dat er een probleem ontstaat substantieel wordt (meer dan 30%) (Hermanns, 2007). Dit zien we bij intelligentieontwikkeling, psychische en gedragsproblemen, kindermishandeling, en delinquentie. Een situatie waarin deze risicocumulatie vaak voorkomt is het leven in armoede. Er zijn naast armoede echter meer structurele risicosituaties. De fysieke en sociale kenmerken van een buurt kunnen voor zo'n structurele risicosituatie zorgen.

Beschermende of 'protectieve' factoren zijn kenmerken, omstandigheden of gebeurtenissen die op een of andere manier bescherming bieden tegen risicofactoren. Als jeugdprofessional weet ik dat ze bestaan: ik ken de kinderen en jongeren die evenwichtig en gelukkig opgroeien, ondanks het feit dat ze in hun leven te maken hebben met aanhoudende tegenspoed. Beschermende factoren kunnen ervoor zorgen dat kinderen en jongeren zelfs met een maximale opeenstapeling van risico's toch zonder al te grote problemen en in ieder geval zonder psychopathologie, delinquentie of sociale problemen kunnen opgroeien.

Specifiek voor het voorkomen van kindermishandeling sluit ik aan bij de ouderschapsvisie van Alice van der Pas (2008): Zij stelt dat elk gezin, en kind, elke jongere te maken heeft met algemene risicofactoren (omgevingsfactoren). Ze horen bij het leven. Ik weet daarom, dat er altijd wel een uitdaging is, soms klein – tijdelijk verlies van werk -, soms groot – een langdurige ziekte of een handicap. Als het om kindermishandeling gaat, moet ik mij daar niet op richten, maar juist mijn aandacht focussen op heel specifieke beschermende factoren, die als buffers tussen ontspoord opvoeden (mishandeling) en 'gewone' omstandigheden in kunnen staan:

De ouderlijke werkvloer:	← Buffers →	Omgevingsfactoren
<i>Opvoedgedrag:</i> • <i>Zicht houden op het kind</i> • <i>Verzorgen</i> • <i>Veiligheid bieden</i> • <i>Eisen formuleren en Grenzen zetten</i>	<i>Solidaire gemeenschap</i> <i>Netwerk en taakverdeling</i> <i>Metapositie</i> <i>Goede-ouderervaringen</i>	
<i>Timen en doseren van opvoedgedrag</i>		
<i>Emotieregulatie</i>		

Van der Pas (2008) benoemt op basis van onderzoek vier van deze buffers. Hier kan ik mij als jeugdprofessional op richten:

- *Een gemeenschap die onvoorwaardelijk investeert in ouders.* Ook ik maak als jeugdprofessional (tijdelijk) deel uit van die solidaire gemeenschap. Ik investeer in ouderschap, met de nadruk op onvoorwaardelijk: Opvoedingshulp of andere vormen van ondersteuning voor ouderschap zijn voor mij nooit een ruilmiddel.
- *Een sociaal netwerk en een faire taakverdeling.* Krijgen de zorgen in het leven van ouders de overhand dan verliezen ouders het overzicht en gevoel van invloed. Ze verliezen contact met mensen die belangrijk zijn en komen steeds meer in een isolement terecht. Hun ervaringswereld wordt steeds kleiner en steeds meer beheerst door hun zorgen (Hoek, 2013).
- *Een aanwezige 'metapositie':* oftewel het vermogen om te reflecteren op je eigen functioneren als ouder: in de helicopterview, goed kijken, nadenken en een plan trekken. Van de Pas zegt: Dit veronderstelt verstandelijke en emotionele vermogens waar niet elke ouder over beschikt. Er zijn

dan ook ouders bij wie de functie van deze buffer geheel of ten dele moet worden 'uitbesteed' - aan familie of aan een gezinsvoogd.

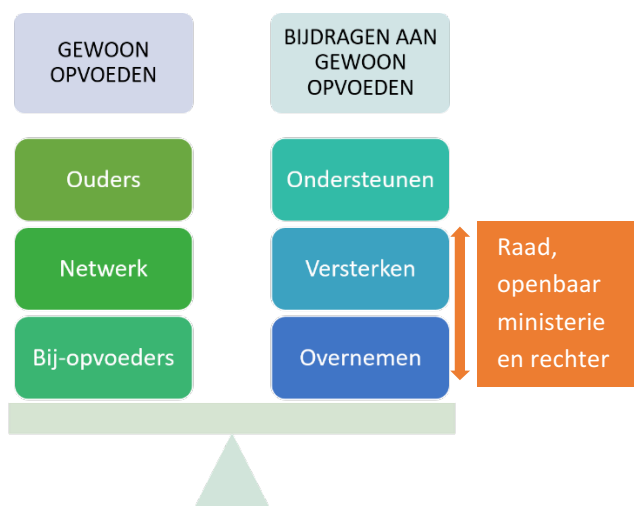
- *Een minimum aan 'goede ouder'-ervaringen:* dit zijn momenten dat een ouder zichzelf ervaart als 'goede ouder'. Van der Pas: "Zichzelf op de borst kloppen doen ouders zelden, maar eenmaal per etmaal even een goed gevoel hebben over het eigen ouderschap is onontbeerlijk - als emotionele bijvoeding". En "Alle hulp aan ouders moet dus om te beginnen een 'goede ouder'- ervaring zijn. Daarmee bedoel ik: geen vragenlijst als eerste 'contact', maar een gesprek; geen afstandelijke juf aan de telefoon, maar een tegemoetkomende stem; en eerst een relatie met een 'Mensch', en dan pas dat bewezen-effectieve programma."

6.2. Elke jeugdprofessional is een beschermer

De aanzet geven tot, besluiten over, en uitvoering geven aan *beschermingsmaatregelen* is heel beperkt op een aparte plek in de drie compartimenten (het stelsel) belegd. 'Beschermen' staat ondergebracht bij 'overnemen' (het derde compartiment), wanneer het gaat om het delen of overnemen van opvoedingsverantwoordelijkheid (bij een (V)OTS of voogdij) of het toezien op voorwaarden door de jeugdreclassering.

Als jeugdprofessional kies ik echter voor een bredere visie op jeugdbescherming. Mijn visie daarop is niet beperkt tot maatregelen, maar sluit alle jeugdprofessionals in.

Ik ga ervan uit dat het signaleren van onveiligheid en problemen in de ontwikkeling, en het bijdragen aan het herstellen daarvan een verantwoordelijkheid van is *alle jeugdprofessionals*: bij-opvoeders, ondersteuners, versterkers en overnemers.

Het kader – vrijwillig of gedwongen – is daarbij niets anders dan een middel, bedoeld om deze verantwoordelijkheid meer of minder te kunnen bekrachtigen.

Voor mijn pedagogische visie is veel belangrijker dan het juridische kader, dat de overheid in elke Friese gemeente volstrekt duidelijk is over bescherming van kinderen en jongeren:

“Als je vragen hebt over jouw ouderschap, over het opvoeden, of over de veiligheid en ontwikkeling van je kind, staan wij allemaal klaar. Als de veiligheid en ontwikkeling onder druk staan, zal elke jeugdprofessional je benaderen, en jouw toestemming vragen daarover met je in gesprek te gaan.”

Bij-opvoeders gaan hier voorop, in de kinderopvang, de school, de vereniging. Zij doen dat actief, *outreaching*. Zij verzamelen signalen en bespreken deze met collega's. Zij gaan met ouders en jongeren in gesprek over de signalen, en over de vraag of er vormen van ondersteuning, versterking of overnemen nodig zijn. Zij motiveren, spreken ouders aan, verhelderen de norm: zij geven een dringend advies. Dit zijn de eerste stappen van de Meldcode (Ministerie van VWS, 2013).

Soms komen de ouders, jongeren en bij-opvoeders daar onderling niet uit. Dat kan ook gebeuren als er al ondersteuning, versterking of overnemen in gang is gezet. Aanspreken, motiveren en verhelderen hebben te weinig effect. Het lukt niet om de veiligheid en ontwikkeling (snel genoeg) te herstellen, of ouders en jongeren willen niet (meer) in gesprek. Dan kunnen jeugdprofessionals – maar evengoed burens en familie - dat eerst voorleggen aan Veilig Thuis, en eventueel een melding doen

(de volgende stappen in de Meldcode). Veilig Thuis of de Raad voor de Kinderbescherming kunnen dan nader onderzoek instellen.

Steeds geldt daarbij: van zomaar je kind afnemen is geen sprake. Zonder een onafhankelijk onderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming en een besluit van een rechter gebeurt dat niet. Daarom hebben zij een aparte, onafhankelijke positie. Zij staan niet in een compartiment, maar aan de poort van het compartiment 'overnemen': de Raad als 'toetser en adviseur' en de kinderrechter als beslisser. Als er een gerechtelijke maatregel komt, krijgen vervolgens bevoegde jeugdprofessionals de opdracht om deze uit te voeren.

Ook als de Raad en de rechter betrokken zijn, heb ik als jeugdprofessional baat bij een pedagogische visie die zich niet alleen richt op veiligheid en ontwikkeling als grondrechten, maar altijd ook op een evenwichtige en stimulerende opvoedingscontext. Als het moet, ga ik ook in mijn rol als Raadsmedewerker of rechter tegen de "oude stroom van kinderen excluderen" in.

6.3. Mijn bemoeienis legitimeren

In deze pedagogische visie gaat de overheid niet over het leven van de mensen en niet over een 'goede' opgroei en- opvoedingssituatie. De overheid handhaaft de wet, beschermt burgers tegen geweld en bepaalt wel de 'ondergrens' van wat acceptabel is in opgroei- en opvoedsituaties. Ouders, kinderen en jongeren hebben de regie over hun eigen leven en over de opgroei- en opvoedsituatie. Als bevoegde instanties toch voorwaarden stellen, moet ik hen als jeugdprofessional in de gelegenheid stellen om oplossingen te bedenken die daaraan voldoen⁷. Bijdragen aan ouderschap, veiligheid en ontwikkeling is dus in de eerste plaats: oplossingsgericht werken.

Ouders en jeugdigen kunnen hulp en steun vragen en op initiatief van anderen krijgen, zolang ze daarvoor toestemming geven. Deze toestemming is een hoofdregel. Als de ouder of de jeugdige (vanaf een bepaalde leeftijd) geen toestemming meer geeft, stopt de bemoeienis van derden, tenzij die bemoeienis op een wettelijk voorschrift is gebaseerd. Zonder maatregel is de bemoeienis van elke jeugdprofessional afhankelijk van toestemming van de leden van het gezin. Deze vrijwilligheid is een essentieel uitgangspunt. Het is mijn beginpunt voor een gelijkwaardige relatie.

Zodra ik als jeugdprofessional vind, dat de bemoeienis met een gezin door moet gaan, ook al geven de leden van het gezin geen toestemming (meer), is de vraag met welke legitimatie ik door kan gaan. In het geval leden van het gezin zelf of omstanders vermoeden, dat een kind of jongere ernstig wordt bedreigd door de opgroei- en opvoedsituatie, ligt de legitimatie in de *publieke verantwoordelijkheid* voor het beschermen van jeugdigen tegen mishandeling, verwaarlozing en misbruik. De Nederlandse wet geeft enkele instanties zoals de gecertificeerde instellingen, Veilig Thuis, de Raad voor de Kinderbescherming, de rechter, de politie en de officier van justitie bevoegdheden om onderzoek in te stellen en zo nodig maatregelen te nemen om kinderen en jongeren te beschermen.

Deze 'bescherming' moet onder democratische controle staan, omdat het aan de ene kant gaat om de rechtsbescherming van de kinderen en jongeren en aan de andere kant om het recht van ouders, gezinnen en families om de regie over hun eigen leven te voeren. Als ik als jeugdprofessional kinderen en jongeren bescherm, werk ik op basis van de wet. Ik word gecontroleerd door de

⁷ Deze gedachte is opgenomen in het wetsvoorstel Herziening van de Maatregelen van Kinderbescherming (32.015) en in de nieuwe Jeugdwet.

verantwoordelijke overheid⁸ en door de inspectie. De wet regelt mijn bevoegdheden, en de rechtspositie van melders, informanten, jeugdigen, ouders en familieleden.⁹

► *De wet is geen excuus voor grote woorden*

In mijn pedagogische visie is deze wetgeving niet genoeg. Het geeft mij wel een legitimatie voor bemoeienis, maar dit moet door mij worden ingevuld en toegepast met behulp van kennis over opvoeden en opgroeien, omdat veel normen in de wet 'open normen' zijn. Ik moet de norm die door de overheid gesteld wordt, kunnen onderbouwen op basis van professionele standaarden en expertise. Bijdragen aan veiligheid en ontwikkeling is alleen mogelijk als ik specialistische kennis heb over veiligheid, over jeugdigen en hun ontwikkeling, over opvoeden, over kindermishandeling en huiselijk geweld.

Als ik tegen ouders zeg 'ik mag dit doen omdat de wet mij toestemming geeft', legitimeer ik me niet voldoende. Ik moet deze ouders en het netwerk ook kunnen uitleggen op basis van welke kennis en overtuiging ik zo handel, en waarom ik daarbij onder alle omstandigheden samenwerking zoek. Dat hoort ook bij mijn publieke verantwoordelijkheid. Zo vertaal ik de wetgeving naar persoonlijke kennis en lef.

Als jeugdprofessional weet ik mij door de wet gesteund over de 'ondergrens' van de opgroei- en opvoedsituatie. Ik mag optreden als uit concrete feiten en omstandigheden duidelijk is, dat de opgroei- en opvoedsituatie 'niet goed genoeg' is. Hierbij ga ik altijd na, of de bedreiging voor een kind of jongere kan worden weggenomen door acties van de leden van het gezin zelf en met vrijwillige ondersteuning of versterking. Ik streef naar het versterken en activeren van de mensen rond de jeugdige, breder dan de ouders. *The village*, - alle mensen die het belangrijk vinden dat het goed blijft gaan met dit kind – vormt een essentieel deel van de opgroei- en opvoedsituatie. Door deze mensen te vragen mee te denken, worden de krachten in de samenleving benut ten behoeve van kinderen en jongeren.

Als jeugdprofessional weet ik dat ouders de intentie hebben hun kind veilig en gezond op te laten groeien maar dit soms niet lukt. Bijvoorbeeld omdat ouders te weinig buffers hebben om de omstandigheden de baas te kunnen, Als ik dan ouders toestemming vraag voor mijn bemoeienis doe ik dat omdat ik ouders wil behoeden voor meer negatieve ouder-ervaringen. Want ik laat kinderen in de steek als ik hun ouders niet behoed voor falen.

► *Drang?*

Ik gebruik de term 'vrijwillig kader' in plaats van de termen 'drang(kader)', 'niet-vrijblijvend', 'begeleiding zonder maatregel' of 'beschermingsregie'.

- *Er bestaat geen apart 'drangkader'*: Zonder kindbeschermingsmaatregel draag ik altijd in een vrijwillig kader bij aan opvoeden en opgroeien. Dat is een juridisch kader. Er is maar één ander juridisch kader mogelijk, en dat is het gedwongen kader voor een ouder of jeugdige. Voor begeleiding in het vrijwillig kader door een gecertificeerde instelling wordt soms de term 'drang' of 'drangkader' gebruikt. Ook andere organisaties gebruiken soms deze term, en soms wordt zelfs burgers aangeraden 'drang' toe te passen. Deze termen roepen verwarring op, omdat zij deze mensen - en ook de jeugdprofessional zelf - onbedoeld de indruk kunnen geven dat een jeugdprofessional over meer bevoegdheden beschikt dan in een vrijwillig kader. Dat is niet zo. Drang is een professionele houding en geen apart juridisch 'kader'. Om dezelfde reden gebruik ik

⁸ Dit kan de rijksoverheid zijn, de provincie, de gemeente of samenwerkende overheden.

⁹ Voorbeelden hiervan zijn de verwachtingen in de Toetsingskaders van de Inspectie jeugdzorg voor wijkteams en voor Veilig Thuis, het wettelijk verplichte gebruik van de Meldcode en de verwijzindex, en de eis dat alle jeugdprofessionals die werken in de compartimenten ondersteunen, versterken en overnemen SKJ-geregistreerd zijn.

ook de term 'vrijwillig, maar niet vrijblijvend' niet, omdat 'niet vrijblijvend' ten onrechte aangeeft dat de keuze niet volledig bij ouders, kinderen en jongeren ligt.

- *Geen dreiging.* Een tweede reden waarom ik de term drang, en ook de term 'begeleiding zonder maatregel' niet wil gebruiken, is dat er een dreiging van uitgaat. Het zijn, goed beschouwd, negatieve woorden die al uitgaan van de volgende, zwaardere stap, als de ouder of jeugdige niet kunnen of willen meewerken. De verantwoordelijkheid voor het uitblijven van succes wordt door deze woorden ook bij de ouders of jeugdige gelegd. Het zijn beschuldigende, vijf-voor-twaalf woorden die de werkrelatie met ouders en jeugdige meteen op scherp zetten. Bijdragen aan opvoeden en opgroeien moet echter wenkend zijn, en niet wijzend. Als jeugdprofessional wil ik samen met iemand oplopen, en hem niet voor me uit duwen.
- *Geen regie bij jeugdprofessional:* De regie ligt in het vrijwillig kader altijd bij de ouders of jeugdige en nooit bij de gecertificeerde instelling of het gebiedsteam. In plaats van 'regie van jeugdprofessional' of 'gezinsregisseur' spreek ik over 'instemming' door de ouders of jeugdige met 'toetsing' door mij als jeugdprofessional van a) een aanpak (plan met voorwaarden) voor een veilige en positieve opvoed- en opgroeisituatie, en b) de uitvoering en monitoring van dat plan. Daarbij bied ik uiteraard mijn ondersteuning (kennis, expertise) aan, maar de regie ligt bij de mensen zelf.

► *Veiligheid en ontwikkeling als primaire doelen*

Alle kinderen en jongeren zijn voor mij op twee punten gelijk: het zijn mensen in ontwikkeling, en zij hebben daarvoor als fundament veiligheid nodig. Voor hun ontwikkeling en veiligheid zijn zij nog sterk afhankelijk van hun opgroei- en opvoedsituatie. Bij zowel (dreigende) kindermishandeling als delict- en verzuimgedrag van jongeren is het werken aan veiligheid en ontwikkeling daarom mijn focus en beoordelingspunt. Anders gezegd: omdat veiligheid en ontwikkeling basisrechten zijn voor kinderen en jongeren, worden ze mijn *primaire doelen* als ze (mogelijk) in het geding zijn. Vanuit dat perspectief kan ik ook de bestrijding van huiselijk geweld integreren: ook dat geweld is immers voor kinderen een ontwikkelingsbedreiging.

6.4. Mijn maatstaf: goed genoeg

Als ik een situatie moet beoordelen met het oog op veiligheid en ontwikkeling, en eventueel met het oog op het adviseren of vragen van een maatregel, heb ik niet alleen feiten nodig over die situatie. Ik moet ook weten met welke *maatstaf* ik die situatie moet beoordelen. Het algemene criterium is altijd: bescherming van kinderen en jongeren, en dat omvat ook het stoppen van geweld en criminaliteit. Mijn maatstaf is altijd:

Is de opvoed- en opgroeisituatie van dit kind 'goed genoeg'?

De algemene grond die ik voor de inzet van jeugdbescherming gebruik is dus *niet*: "de opvoed- en opgroeisituatie is *niet goed*". Met dat criterium zouden potentieel zeer veel opvoeders en kinderen cliënten van de jeugdbescherming worden. In plaats daarvan zeg ik: gedwongen bemoeienis is gelegitimeerd voor zover en voor zolang de opgroei- en opvoedsituatie *niet goed genoeg* is ¹⁰.

Ouders, jeugdigen en hele gezinnen kunnen profiteren van hulpverlening en behandeling. Maar de veranderingen die daardoor optreden zijn voor ieder mens beperkt. Daarbij komt, dat veel problemen waar de jeugdbescherming mee te maken krijgt chronisch zijn:

- Een verstandelijke beperking verdwijnt niet door een goede therapie.

¹⁰ De term 'goed genoeg ouderschap' is afkomstig van de Engelse kinderarts en psychoanalyticus Donald W. Winnicott (1896-1971). Winnicott sprak over de *'good enough mother'* om aan te duiden, dat een moeder niet perfect hoefde te zijn in de omgang met de baby. Tegenwoordig wordt het begrip gebruikt in de discussie over modern ouderschap, variërend van de hoge eisen die ouders zichzelf stellen en die de samenleving stelt tot en met de discussie over ouderschap van mensen met een verstandelijke beperking.

- Een ouder die kampt met een langdurige psychiatrische stoornis en als gevolg daarvan beperkt voor zijn kind kan zorgen, blijft beperkt beschikbaar als opvoeder, welke behandeling ook wordt ingezet.

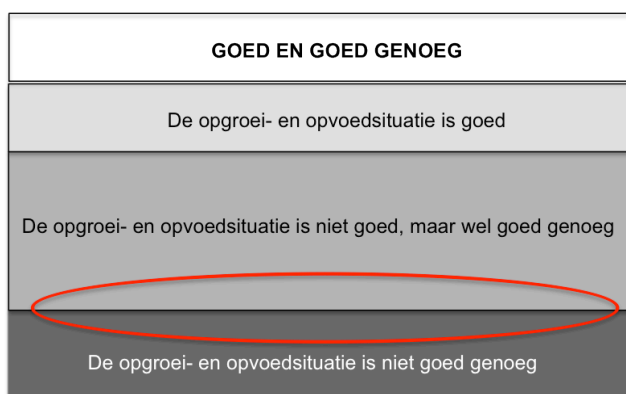
Mensen veranderen wel, maar doorgaans niet zo veel en niet zo snel. De vraag of de opgroei- en opvoedsituatie als geheel 'goed genoeg' is, hangt daarom ook af van de steun die naast de ouder(s) kan worden ingezet: een solidaire gemeenschap

Hiervoor wordt wel de vergelijking gemaakt met lampjes. Als de 'lampjes' van de ouders zwak branden en het lukt niet ze feller te laten branden, dan kunnen er misschien wel andere 'lampjes' bijgeplaatst worden, zodat een kind toch genoeg licht krijgt.

Met het criterium 'goed genoeg' wordt uitgedrukt, dat de bevoegde instanties (alleen) optreden wanneer een ondergrens wordt doorbroken.

Veel, misschien wel de meeste, van alle opgroei- en opvoedsituaties zijn niet 'goed', maar wel 'goed genoeg'. Dat helpt mij om de regie over de opgroei- en opvoedsituatie waar mogelijk te laten bij de ouders. Dit wordt uitgebeeld in de figuur.

De grens tussen 'niet goed, maar wel goed genoeg' en 'niet goed genoeg' is niet in alle gevallen duidelijk. Ruwweg het gebied in de rode lijn gaat over opgroei- en opvoedsituaties waarover ik als jeugdprofessional met ouders zal twisten.

Het oordeel over een opgroei- en opvoedsituatie is subjectief en tijdgebonden en dat geldt ook voor het criterium 'goed genoeg'. Dat wordt duidelijk bij de niet extreme situaties:

Een meisje van 9 jaar vertelt, dat ze thuis haar ouders moet gehoorzamen. Als ze niet luistert, geeft haar moeder haar een klap met haar vlakke hand tegen haar billen, zegt ze. Dat gebeurt wel vaker, maar ze weet niet precies hoe vaak. Niet iedere dag, maar gisteren wel.

De meeste Nederlanders vinden dit waarschijnlijk geen goede manier van opvoeden: niet 'goed genoeg'. Sinds 2007 staat in ons Burgerlijk Wetboek, dat ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld toepassen in de verzorging en opgroei- en opvoedsituatie¹¹. Maar tot enkele decennia geleden was slaan als middel algemeen geaccepteerd. Voor een gezin dat recent in Nederland is aangekomen vanuit een Aziatisch of Afrikaans land is het wellicht niet ongebruikelijk, dat een moeder haar 9-jarige dochter een klap geeft als het meisje ongehoorzaam is: zij vindt dit wel degelijk 'goed genoeg'. Hier ligt mijn verantwoordelijkheid: ik zal als jeugdprofessional met de ouders hierover het gesprek moeten aangaan.

¹¹ Artikel 247:1 BW, lid 2. Onder verzorging en opgroei- en opvoedsituatie worden mede verstaan de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en de veiligheid van de jeugdige alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid. In de verzorging en opgroei- en opvoedsituatie van de jeugdige passen de ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling toe."

7. Professionele houding, communicatie, samenwerking en reflectie

Dit is het laatste hoofdstuk in mijn pedagogische visie, maar voor ouders, kinderen en jongeren waarschijnlijk het belangrijkste stuk. Ik doe hierin uitspraken over mijn houding, communicatie, mijn uitgangspunten voor samenwerking, en mijn leerproces.

7.1. Engageren en Positioneren

Ouders en ouderschap zijn kwetsbaar. Tot mijn vaardigheden behoort een transparante, concrete en respectvolle houding en communicatie, zowel met kinderen en jongeren, hun gezin als het netwerk daar omheen. De kernbegrippen om deze competenties aan te duiden zijn Engageren en Positioneren.

- Engageren is alles wat ik als jeugdprofessional doe om kinderen en jongeren, ouders, het gezin en andere belanghebbenden en betrokkenen te motiveren tot een actieve medewerking. Het is alles wat ik doe om de regie over de opgroei- en opvoedsituatie bij de mensen rond het kind of de jongere te laten. En alles wat ik doe om die regie weer terug te geven als ik deze (tijdelijk, gedeeltelijk) heb overgenomen. Daaronder valt niet alleen betrekken en motiveren, maar ook het bieden van ondersteuning en versterking van het opvoeden en opgroeien (bijvoorbeeld zorg of hulp).

Om actieve medewerking te krijgen ben ik *bescheiden* in de relatie met het gezin en hun netwerk. Ik ben immers een passant in hun leven. Bij deze bescheidenheid is mijn menselijke betrokkenheid wezenlijk. Bescheidenheid is iets anders dan afstandelijkheid. Ik raak als persoon betrokken bij kinderen en jongeren en gezinnen. Dat is goed, want mijn werk is: werk door mensen voor mensen. Werkelijke belangstelling is voor mij een onmisbaar element als jeugdprofessional.

Naarmate ik meer betrokken raak, wordt het echter ook belangrijker om de grenzen van mijn betrokkenheid te onderkennen en te bewaken. Ik kan in de valkuil lopen door de lijn van betrokkenheid naar paternalisme te overschrijden. Het bewaken van die lijn is voor mij – en mijn collega's en begeleiders - een voortdurend punt van aandacht. Ik vertel de leden van het gezin daarom wat mijn eigen mening is over wat er gebeurt en ik zeg duidelijk, dat ik als jeugdprofessional werk in een rol namens een instelling.

- Positioneren is datgene wat ik als jeugdprofessional doe om het specifieke van de *maatregel (dwangkader)* of – als er geen maatregel is - mijn *publieke verantwoordelijkheid* te verduidelijken. Dat komt neer op: aandacht voor veiligheid en ontwikkeling op de korte en lange termijn, en aandacht voor herstel van eventuele schade. In feite is positioneren: het geven van een positie aan kinderen en jongeren, en bij delictgedrag bovendien: positie aan de samenleving en het eventuele slachtoffer. Als hun positie (concreet: diens veiligheid, ontwikkeling en herstel) in de knel dreigt te raken treed ik als jeugdprofessional

handelend op. Ik maak duidelijke afspraken, ik stel of benadruk voorwaarden¹², ik geef duidelijk positieve en negatieve consequenties aan. Ik ben dus robuust wanneer het gaat over veiligheid, over ontwikkeling en over herstel. Anders gezegd: ik sta voor de ondergrens van een opgroei- en opvoedsituatie die 'goed genoeg' is. Mijn streven naar samenwerking met de ouders, kinderen en jongeren (engageren) is dus iets anders dan onwenselijk gedrag accepteren. Het motto kan ook als volgt worden uitgedrukt: *“werk samen met de persoon, niet met het geweld (bij jeugdreclassering: niet met het delictgedrag)”*.

Engageren en positioneren zijn twee kanten van de medaille van mijn werk. Het zijn twee aspecten waar iedere opvoeder en iedere autoriteit mee te maken heeft. Om deze tweeledige boodschap duidelijk te maken worden ook andere omschrijvingen gebruikt:

Engageren	Positioneren
Compassie	Controle
Zorg	Toezicht
Liefde	Lef
Bescheiden	Robuust
Hulp en steun	Toezicht
Uw doelen	Mijn voorwaarden
Uw regie	Mijn inperking
Bewegen	Bemoeien
Helpen/coachen	Sturen of Instrueren
Activeren	Compenseren

De linker- en rechterkolom betreffen geen tegenstellingen. Baartman (2010) zegt hierover:

“Beide, zorg en toezicht, horen bij elkaar en vooronderstellen elkaar. (...) Zorg houdt in dat men de ouder ondersteunt om naar behoren en naar vermogen de ouder te zijn die hij wil en kan zijn. Toezicht houdt in dat er overeenstemming is over de basisvoorwaarden voor veiligheid van het kind en over controle op de naleving daarvan. Men bedenke daarbij, dat toezicht op de veiligheid van een kind ook zorg is voor ‘veilig ouderschap’. Wie waakt voor de veiligheid van een kind tracht niet alleen beschadiging van het kind te voorkomen maar ook beschadiging van ouderschap. Zorg en toezicht gaan daarom hand in hand. Wie werken kan vanuit zo’n attitude hoeft gezag en macht niet te ervaren als iets wat samenwerking in de weg staat, maar juist als een welkom middel om ouder en kind samen van dienst te zijn. Gezag is dan niet een beletsel voor een goede verstandhouding, maar een middel om samen te werken aan veiligheid. Zorg vergt toezicht en toezicht vergt zorg. Daarbij is zorg hebben in termen van betrokkenheid de constante – al kan men zich meer of minder zorgen maken – en is de mate van toezicht hetgeen variëren kan.”

De meeste ouders willen dat hun kind veilig is en zich goed kan ontwikkelen. De meeste jongeren willen positief bijdragen aan de samenleving en beseffen ook wel dat hun delictgedrag vooral een probleem voor hen zelf is. Daarom houdt helder positioneren impliciet ook hulp en steun voor het gezin/de jeugdige in.

De combinatie van deze twee zijden is een van de moeilijkste aspecten van mijn werk. Essentieel is dat ik schakel en een goede balans weet te vinden tussen deze beide posities.

¹² In de jeugdbescherming in Nederland wordt wel de term 'bodemeisen' gebruikt om aan te duiden aan welke eisen een opgroei- en opvoedsituatie moet voldoen als minimum standaard. Ik geef de voorkeur aan de term 'voorwaarden'. De term 'bodemeisen' roept de vraag op, of er ook eisen zijn buiten de bodem. Een 'eis' is immers al een harde term. Daarnaast geeft het woord 'voorwaarde' iets meer aan, dat er mogelijkheden zijn.

7.2. Engageren in de praktijk

De volgende steekwoorden horen bij de pedagogische visie op mijn houding en communicatie. Ze worden door de instellingen waar ik als jeugdprofessional actief ben uitgewerkt in de methoden die zij hanteren, mijn training, supervisie, kwaliteitscontrole en tevredenheidsmetingen met cliënten. Zij zijn het ijkpunt voor mijn organisatie om vast te stellen of ik werk als vakman of vakvrouw.

▶ *Aansluiten bij de wensen van het gezin*

- *Vragen naar de wensen*

De beste manier is te vragen hoe de ouders, de jeugdige en andere gezinsleden zich de toekomst voorstellen, wat hun fantasieën en verwachtingen daarbij zijn. Het helpt als ik daarbij ook sterke punten van de jeugdige, ouders en het gezin noem en deze mensen ook uitnodig zelf sterke punten te noemen. Mijn eerste gesprek is niet volledig als ik niet heb gevraagd naar de wensen. Ook daarna blijf ik daarnaar vragen, want ze verschuiven na verloop van tijd. Voor de duidelijkheid: werken met deze eigen wensen betekent niet dat ik ze altijd allemaal volg.

Heel vaak sluiten wensen van de ouders en wensen van de kinderen en jongeren aan bij de belangen van kinderen en jongeren. Als jeugdprofessional maak ik echter ook mee dat wensen van de ouders (maar soms ook van een kind of jongere zelf!) tegen het belang van een kind of jongere ingaan. In dat geval stel ik mij op als degene die dat belang centraal stelt.

- *Helpen bij formuleren*

Een van de dingen waar ik het gezin mee kan helpen is het noemen van onderwerpen en gebieden waarover iets te wensen valt. Ouders die worden opgeslokt door hun eigen problematiek wensen bijvoorbeeld wel iets voor henzelf, maar komen niet op het idee om iets voor hun kind te wensen. Of andersom. Ik help bij het ontstaan van een duidelijk overzicht.

- *Wensen van jeugdige, ouders en andere gezinsleden opnemen bij doelen*

Een krachtige manier van engageren is het opnemen van de wensen van kinderen, jongeren, ouders en andere leden van het gezin in het plan en in de rapportages, zoveel mogelijk in hun eigen woorden. Dat vergroot dat hun motivatie en betrokkenheid, en – belangrijker – daarmee wordt het zo veel mogelijk hun eigen plan. Dat is immers de essentie van het werken op basis van eigen kracht en regie.

▶ *Aansluiten bij krachten*

- *Formuleren van krachten*

Als je aan jeugdprofessionals voorlegt dat het belangrijk is om naar krachten te kijken is iedereen het daarmee eens. Maar in de praktijk blijkt de aandacht voor krachten gering. De dossiers staan vol met zorgen en krachten worden nauwelijks beschreven. Dat komt doordat mijn bijdrage als jeugdprofessional aan opvoeden en opgroeien pas aan de orde is als sprake is van problemen.

Daarom benoem ik regelmatig en met nadruk krachten en ik vraag ze na. Wanneer ik positief ben gericht op krachten, dan stimuleert dat kinderen en jongeren en ouders dit ook te doen.

- *Klein, concreet, oprecht*

Ik houd krachten klein. *“Ik vind het een sterk punt van je dat je het altijd weer zo gezellig weet te maken”.*

Ik gebruik concrete taal. *“Ik vind het een sterk punt van je dat je het altijd weer zo gezellig weet te maken. Lekker opgeruimd, terwijl de spullen van de kinderen toch vlak bij de hand liggen”.*

Ik zeg ook *waarom* ik het een sterk punt vind. En het mooist is het als ik hierbij het belang van het kind kan noemen: *“Ik vind het een sterk punt van je dat je het altijd weer zo gezellig weet te maken. Lekker opgeruimd, terwijl de spullen van de kinderen toch vlak bij de hand liggen. Zo kunnen Bennie en Kai heel makkelijk erbij en kunnen ze zichzelf vermaken”.*

Ik vermijd cynische sterke punten: *“Ik vind het een sterk punt dat jij in deze troep nog altijd je spullen kunt vinden”*.

Ik vermijd ook ‘nu-wel-maar-meestal-niet ‘sterke’ punten’: *“Ja ik vind het een sterk punt van Kai dat ie vanavond zonder tegen te spreken zijn rommel heeft opgeruimd. Dat is meestal toch een heel ander verhaal”*.

7.3. Positioneren in de praktijk

Positioneren is datgene wat ik als jeugdprofessional doe om het specifieke van de *maatregel (dwangkader)* of – als er geen maatregel is - mijn *publieke verantwoordelijkheid* te verduidelijken. Ik heb als jeugdprofessional geen ‘vriendenrelatie’ of een ‘goede buurrelatie’. Ik beslis mee bij belangrijke zaken die kinderen en jongeren betreffen en in sommige gevallen kan ik tot een andere beslissing komen dan zij of hun ouders willen. Maar ik garandeer de mensen dat beslissingen nooit uit de lucht komen vallen, maar dat mijn uitgangspunt is: controleerbaar werken, met ‘het plan op tafel’.

Ik ben duidelijk over mijn rechten en plichten over het doorgeven van informatie. Ik heb de plicht dat ik alles moet melden wat een kind of jongere kan bedreigen. Maar ouder, kinderen en jongeren mogen van mij verwachten dat ik hen hierbij betrek of op zijn minst op de hoogte stel.

Ik ben ook duidelijk over mijn verplichtingen die uit wet en regelgeving voortkomen (rapportage, indiceren, verlenging aanvragen, machtiging uithuisplaatsing e.d.). Als een kind of jongere in een instelling is geplaatst, help ik de ouders begrijpen hoe het contact met die instelling gaat verlopen en wat daarbij mijn rol en inbreng en die van de ouders zal zijn.

En uiteraard heb ik verplichtingen ten opzichte van de jeugdige en de ouders over zaken zoals het inzagerecht en de plicht de ouders en het kind te betrekken bij belangrijke beslissingen.

Positioneren doe ik ook door te verduidelijken over welke deskundigheid en bevoegdheden ik beschik, welke plichten ik heb en wat dat betekent voor de positie die ik inneem ten opzichte van de ouders en de jeugdige.

Bij positioneren wordt vaak gedacht dat ik mijzelf positioneer. Voor een deel klopt dat ook: positioneren is er altijd op gericht dat een jeugdige of ouder meer zicht krijgt op mijn rol en positie als jeugdprofessional. Maar in wezen gaat het bij positioneren om de positie van de jeugdige. Mijn boodschap luidt: *“Het gaat om het belang van uw kind. En omdat dat belang centraal staat is het mijn plicht om zus of zo te handelen (en bij maatregelhulp:) en heb ik ook bevoegdheden om dat te doen”*.

Bij positioneren denken sommigen aan een strenge opstelling. De jeugdprofessional gaat op zijn strepen staan. Dat is soms nodig, maar het is niet de enige manier. Uitleg hoeft helemaal geen strenge aangelegenheid te zijn. Het komt regelmatig voor dat de jeugdige of ouders worden gerustgesteld als ze deze uitleg horen. Het positioneren krijgt dan zelfs een beetje het karakter van engageren.

Positioneren wordt soms uitsluitend opgevat als het verduidelijken van het gezag. Dat klopt maar voor een klein deel. Positioneren gaat veel verder dan een uitleg over gezag.

Er zijn vier gebieden waarop ik mij als jeugdprofessional positioneer:

- Op het belang van het kind of de jongere (en bij criminaliteit: het belang van veiligheid in de samenleving);
- Op het wat, hoe en waarom van het ondersteunen, versterken of overnemen van (delen van) het opvoeden en opgroeien;
- Op mijzelf: als een deskundige jeugdprofessional, met bevoegdheden en plichten;
- Op een respectvolle, open, positieve samenwerking tussen mij en de jeugdige en ouders.

7.4. Samenwerken: vertrouwen in elkaars meerwaarde

Samenwerking met opvoeders, mensen in het netwerk en andere jeugdprofessionals begint niet bij de ander, maar bij mij zelf. Ik geloof in persoonlijk leiderschap als mijn basis: Ik ga uit van mijn eigen kunnen, eerlijkheid, verantwoordelijkheid en wil tot samenwerking. Ik wil een voorbeeld zijn voor anderen: Ik probeer in mijn werk mijn volledige potentie te ontplooiën en probeer daarnaast anderen te inspireren om hetzelfde te doen. Daarom zorg ik als jeugdprofessional goed voor mijzelf: fysiek, mentaal, emotioneel en spiritueel. Vanuit die basis werk ik samen, en bied ik mijn meerwaarde. Daarbij benut ik aspecten van effectief leiderschap:

Ik zorg altijd eerst dat ik het waard ben om mee samen te werken:

1. Ik ben proactief. Ik handel wanneer ik weet dat ik iets kan beïnvloeden, en ik maak me niet druk over dingen die ik niet kan beïnvloeden. Ik bepaal zelf hoe ik reageer op dingen die mij gebeuren.
2. Ik handel op basis van mijn pedagogische visie en op basis van wat ik wil bereiken: dat kinderen en hun ouders in Friesland floreren. Daarbij horen termen als veiligheid, ontwikkeling, rechtvaardigheid, vriendelijkheid, respect, eerlijkheid en integriteit. Zij zijn mijn kompas.
3. Ik stel prioriteiten. Ik laat de belangrijkste dingen niet de dupe worden van allerlei urgente, maar onbelangrijke dingen. Zo blijf ik doelgericht.

Met die persoonlijke basis zorg ik, dat er een vruchtbare samenwerking kan ontstaan:

4. Ik denk in termen van win-win. Ik blijf weg van denken in termen van concurrentie of schaarste, en gun andere mensen of organisaties evenveel als mijzelf.
5. Ik zorg dat ik eerst de ander begrijp, voor ik zelf begrepen wil worden. Ik begin met echt luisteren, echt inlevingsvermogen. Een mens heeft niet voor niets twee oren en één mond. Ik besteed aandacht aan het toelichten van de achtergronden van mijn acties. Zo zijn we samen creatiever in het oplossen van problemen.
6. Ik zorg voor synergie, de derde weg: niet mijn of jouw manier, maar een derde en betere manier. Ik kijk hoe we elkaar daarvoor kunnen aanvullen. Ik ben niet uit op het sluiten van compromissen, maar probeer creatieve en betere oplossingen te bedenken.

7.5. Een 'lerende praktijk'

Mijn werk als jeugdprofessional wordt gekenmerkt door onzekerheid, meerduidigheid en ethische vraagstukken. Bijvoorbeeld: te veel dralen is niet goed, maar te hard doorpakken ook niet. Onder die omstandigheden vereist mijn professioneel werken een systematische reflectie op mijn handelen en dat van al mijn collega's. Ik heb baat bij een georganiseerde vorm van permanent leren van ervaringen.

De 'menselijke factor' is in mijn werk een onmisbaar element. Dat heeft gevolgen voor de manier waarop in mijn werk de kwaliteit wordt bewaakt en waarop vernieuwing tot stand komt.

Mijn handelen als jeugdprofessional is een combinatie van sociaal werk, rechtstoepassing en gezondheidszorg. Ik werk namens de overheid of namens een instelling die door de overheid in stand wordt gehouden. Ik gebruik methoden en technieken uit het sociaal werk en kennis uit de pedagogiek, psychologie en gezondheidszorg en ik werk op basis van de wet, het overheidsbeleid en het beleid van de instelling. Mijn werk heeft altijd een interdisciplinaire karakter. Als jeugdprofessional moet ik met ouders, jongeren, collega's en leidinggevenden expliciet praten over deze verschillende invalshoeken. Alleen zo kan ik toetsbaar werken en hiervan leren.

Loesje

Onzekerheid is een kenmerk van mijn werk. Onzekerheid over de feiten is eerder regel dan uitzondering. Heel vaak is er daarnaast onzekerheid of onenigheid over wegingen of oordeelsvorming: dit is niet ideaal, maar is het wel 'goed genoeg'? De toekomst tenslotte is altijd onzeker. Ik verzamel feiten en verhalen over de opgroei- en opvoedsituatie. De verhalen van alle betrokkenen vormen mijn belangrijkste bron van informatie. Er zijn oneindig veel verhalen mogelijk over dezelfde situatie en doorgaans verschillen de verhalen van de betrokkenen. Het is mijn taak om deze verhalen een plaats te geven en na te gaan welke relevante feiten hieruit kunnen worden geobjectiveerd. Dat wil zeggen: losgemaakt van het verhaal van een betrokkene en bevestigd door de anderen of door andere bronnen, bij voorbeeld een medisch onderzoek, een strafrechtelijke veroordeling, etc.

Deze kenmerken van mijn werk maken een 'lerende praktijk' noodzakelijk. Er bestaat geen vaste instructie voor mijn handelen in alle mogelijk denkbare gevallen. Ik moet altijd 'inductief' werken: vanuit het specifieke geval naar de theorie en de wettelijke normen. Mijn professionele werkwijze ontwikkelt zich daarom door systematische reflectie op mijn startpunt: de praktijk.

In mijn leerproces staat reflectie op het eigen handelen in actuele praktijksituaties centraal. Dit gebeurt in het team, intercollegiaal overleg, intervisie, de werkbegeleiding en in methodische casuïstiek- of leerbijeenkomsten.

8. Verantwoording en gebruiksadvies

Deze pedagogische visie is de eerste stap (leerlijn 1) binnen het groter project ‘Veiligheid Voorop!’ in de Regio Zuidoost in de provincie Friesland. Dit project staat voor het versterken van de expertise en vaardigheden van de gebiedsteams op het gebied van veiligheid en van het versterken van kinderen in effectieve samenwerking met provinciale ketenpartners. Daarbij dient deze visie als basis.

De visie is bedoeld voor alle (jeugd-)professionals van de lokale gebiedsteams van de gemeenten Heerenveen, Smallingerland, Tytsjerksteradiel en Weststellingwerf, de belangrijkste ketenpartners (GGD, Veilig Thuis, Raad voor de Kinderbescherming, Gecertificeerde Instellingen, Zorgaanbieders) in deze gemeenten, en voor beleidsafdelingen van deze gemeenten.

Het uiteindelijke doel is, dat deze pedagogische visie de basis vormt voor alle jeugdprofessionals in Fryslân.

De visie is het resultaat van een gezamenlijk ontwikkelingsproces, in opdracht van de volgende deelnemende gemeenten aan Veiligheid Voorop!: Achtkarspelen, Heerenveen, Ooststellingwerf, Opsterland, Tytsjerksteradiel, Smallingerland en Weststellingwerf. Onderdelen van dit proces zijn geweest:

- Twee werksessies met vertegenwoordigers van de gebiedsteams en beleidsmedewerkers uit de gemeenten Heerenveen, Smallingerland, Tytsjerksteradiel en Weststellingwerf, en hun ketenpartners (GGD Fryslân, Regiecentrum Bescherming en Veiligheid, Leger des Heils Jeugdbescherming en Reclassering, William Schrikker Groep, Raad voor de Kinderbescherming, Veilig Thuis Friesland, en Fier Friesland). De auteurs van deze visie en de projectleiding van Veiligheid Voorop! is grote dank verschuldigd aan deze mensen!
- Er is gebruik gemaakt van de presentaties en het eindverslag van de werkconferentie Veiligheid Voorop! op 21 april, 2016.
- De visie in samenwerking met de activiteiten in Friesland van het Collectief tegen Kindermishandeling ontwikkeld.

Hoe kan deze pedagogische visie in Friesland worden ingevoerd en geborgd? In de eerste plaats zal de visie als basis dienen voor veel andere activiteiten (leerlijnen) van Veiligheid Voorop!

Voor invoering en borging in algemene zin is tijdens de tweede werksessie de volgende lijst aandachtspunten opgesteld:

1. Zorg voor communicatie over deze pedagogische visie met al bestaande visies van afzonderlijke organisaties.
2. Beschouw daarbij deze pedagogische visie als paraplu. Pas de bestaande visies hierop aan.
3. Voer deze visie niet in per organisatie, maar zorg dat jeugdprofessionals van verschillende organisaties de visie samen leren kennen en gebruiken. Organiseer samenkomsten en leerbijeenkomsten.
4. Neem de tijd.
5. Werk deze visie uit naar praktische consequenties: maak nieuwe afspraken over minimaal noodzakelijke administratie, vereiste vaardigheden en te gebruiken instrumenten.
6. Ga bij alle bovenstaande punten uit van wat de individuele opvoeder, jeugdige en jeugdprofessional nodig heeft.

Samenvatting

Voor wie?

Ik ben een jeugdprofessional in Friesland: ik houd mij in deze provincie beroepsmatig bezig met het opvoeden en opgroeien van kinderen en jeugdigen. Doorgaans heb ik ook contact met ouders of andere opvoeders, en anderen die - al dan niet professioneel - bij kinderen en jeugdigen betrokken zijn. Ik heb vele gezichten, en werk in vele instellingen organisaties. Al mijn gezichten richten zich samen op het volle leven van kinderen in Friesland: op hun geestelijke en lichamelijke gezondheid, op hun opleiding en leren, op spelen, recreatie en vrije tijd, op hun veiligheid, op hun burgerschap en integratie. Ik ben er altijd: als het goed gaat met kinderen en hun gewone leven zonder al te veel problemen zijn weg vindt, als het minder goed gaat, en ik loop niet weg als het slecht gaat.

Waarom een pedagogische visie?

In dit document breng ik mijn visie op opvoeden en opgroeien onder woorden. De visie is richtinggevend voor mijn professionele betrokkenheid bij kinderen en jeugdigen in Friesland. Ik ben verplicht deze visie uit te leggen, omdat ik mijn bemoeienis met kinderen en ouders moet kunnen legitimeren. Een specifiek Friese pedagogische visie is belangrijk, omdat gemeenten in 2015 nieuwe verantwoordelijkheden – en daarmee kansen - voor een lokaal en goed op elkaar afgestemd aanbod hebben gekregen. Daarvoor is nodig, dat we elkaar als partners moeten weten te vinden en samen moeten werken! Een gedeelde visie helpt mij daarbij.

Wat is opvoeden en opgroeien?

Vrijwel alle ouders beginnen met de beste bedoelingen aan het opvoeden. Vrijwel alle kinderen laten zich opvoeden. Evident is dat ouders en andere opvoeders op een bepaalde manier reageren op kinderen en dat kinderen reageren op ouders en opvoeders. De interacties hebben een hoge mate van wederzijdse sturing. Opvoeden is nu eenmaal elke keer opnieuw uitvinden wat nu goed zou zijn en wat nu haalbaar is, en brengt veel gebakkelei mee. Ouder en kind leren elkaar goede manieren, geduld en beschaving aan -op de lange duur. Een kind grootbrengen vraagt om energie, incasseringsvermogen, kennis en vaardigheden. Opvoeden betekent ook: mijn kind staat op de eerste plaats. Opvoeden is zwaar werk, en ouders zijn kwetsbaar.

Een gezin staat echter niet alleen. Ouders zijn bepaald niet de enige opvoeders. Er is een gelaagdheid van sociale systemen waarin een kind opgroeit: familie, school, buurt, vrienden In ieder van deze systemen moet het kind leren zich minimaal staande te houden, en liefst productief en zonder al te veel risico's en min of meer actieve rol te vervullen. *"It takes a village to raise a child"*.

Onder 'opvoeders' versta ik dus niet alleen de wettelijke verantwoordelijkheden voor de opvoeding (gezag), dus doorgaans de ouders, stiefouder, of adoptieouders. Het zijn ook familieleden en anderen uit het informele netwerk die zich betrokken voelen bij een kind, en die betrokkenheid in afstemming met de juridische ouders en het kind tot uitdrukking brengen.

Ondersteuning van ouderschap, veiligheid en ontwikkeling zijn kinderrechten

In het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind wordt het recht verwoord van elk kind op een veilige, evenwichtige en stimulerende opvoedingscontext. Voor vrijwel alle kinderen geldt dat de beste plaats waar gestreefd kan worden naar het realiseren van zo'n context de eigen sociale omgeving is (gezin school, buurt, etc.). Voor mij als jeugdprofessional zijn deze kinderrechten de basis. Als jeugdprofessional ben ik verplicht deze rechten actief te ondersteunen.

OUDERSCHAP

De enorme inzet van ouders kan alleen worden begrepen vanuit de onverbreekelijke band die ouders en kinderen met elkaar hebben. Daarbij hoort de term *ouderschap*. Ouderschap gaat over ethiek: het is de gevoelde verantwoordelijkheid ten opzichte van het ondefinieerbare lange termijn belang van je kind. Het betekent: mijn kind staat op de eerste plaats, daarom wil ik het beste in mij naar boven brengen. Het betekent ook: een ouder is veel meer dan een opvoeder, hij of zij is in de eerste plaats een persoon. Als het minder goed gaat met je kind, raakt je dat vooral als persoon. Als jeugdprofessional realiseer ik me deze kwetsbaarheid terdege. Ondersteuning van ouderschap is een recht voor ieder kind, en daarvoor is respect en aandacht voor de ouder als persoon mijn basis.

WAT IS VEILIGHEID?

Veiligheid is een basisrecht en basisbehoefte, en veiligheid maakt het mogelijk om zich gezond te ontwikkelen en deel uit te kunnen maken van maatschappelijke en sociale verbanden. Veiligheid is een toestand van ofwel *afwezigheid* van ofwel effectieve *bescherming* tegen een bestaand risico van lichamelijk en geestelijke schade, waarbij niet alleen het objectieve risico zelf afneemt, maar ook de subjectief gevoelde dreiging.

- ✓ Mijn visie is dat veiligheid niet vanzelf komt.
- ✓ Ik benoem dat in mijn contacten met ouders, kinderen en jongeren ook: veiligheid is niet iets wat je regelt, waarna je niets meer hoeft te doen. Als er nog risico's zijn, vraagt veiligheid om voortdurende inzet, aandacht, samenwerking, en vooruitzien.
- ✓ Bij veiligheid gaat het om zowel feitelijke aantastingen als om de beleving, het gevoel van onveiligheid. De persoonlijke beleving beschouw ik niet als 'meer of minder waard' dan een feitelijke dreiging.
- ✓ Gebrek aan veiligheid kan een ernstige bedreiging zijn voor een gunstige, gezonde, optimale ontwikkeling. Daarom zijn voor mij veiligheid en het herstellen daarvan vanzelfsprekende gespreksonderwerpen. Ik wil, als het nodig is, veiligheid aangetoond zien.

WAT IS ONTWIKKELING?

Onder ontwikkeling versta ik het veelzijdige, integrale en continue proces van groei, waardoor jeugdigen in staat zijn tot steeds complexere niveaus van bewegen, denken, voelen, en relaties met anderen. Ook ontwikkeling is een basisrecht en basisbehoefte, en ontwikkeling maakt het mogelijk deel uit te maken van maatschappelijke en sociale verbanden.

VEILIGHEID EN ONTWIKKELING ALS PRIMAIRE DOELEN

Omdat veiligheid en ontwikkeling basisrechten zijn voor kinderen en jongeren, worden ze mijn primaire doelen als ze (mogelijk) in het geding zijn. Vanuit dat perspectief kan ik ook de bestrijding van huiselijk geweld integreren: ook dat geweld is immers een ontwikkelingsbedreiging voor de kinderen die daar getuige van zijn.

Welke opvoedingsdoelen zijn belangrijk?

Voor mijn pedagogische visie is dat de centrale vraag. Ik moet als jeugdprofessional immers aansluiten bij de mensen die kinderen en jongeren opvoeden, in de eerste plaats bij de ouders. Ik ga daarbij uit van drie soorten opvoedingsdoelen. In de alledaagse opvoeding zijn ze voortdurend samen aanwezig. Ze integreren in iedere situatie opnieuw tot de unieke opvoeding die ieder kind krijgt.

AANPASSING

Hierin is de kerntaak van opvoeders, het inwijden van kinderen en jongeren in de bestaande en als stabiel beschouwde wereld van de volwassenen. De opvoeders leren kinderen wat ze moeten en kunnen doen en laten.

ONTPLOOIING

Opvoeders helpen kinderen zichzelf te ontplooien, om hun individuele mogelijkheden te verzilveren. Daarvoor zijn belangrijke opvoedingsdoelen: zelfvertrouwen, het om kunnen gaan met je eigen gevoelens en de ontwikkeling van je persoonlijkheid. Opvoeden richt zich op het geven van

mogelijkheden aan kinderen en jeugdigen om eigen potenties te realiseren. Ontplooiing betekent dat opvoeden ook voor ouders een voortdurende ontdekkingsreis en leerproces is.

MEEDOEN

Tenslotte helpen opvoeders hun kinderen met hun proces van toenemende dialoog en participatie. Zo worden productieve bindingen opgebouwd tussen de jeugd en de samenleving. Het belangrijkste doel is hier het creëren van sociale verbindingen en sociale cohesie.

Wat is mijn rol als 'mede-opvoeder'?

In Friesland zullen kinderen en jongeren floreren als zij adequaat door hun ouders worden begeleid in aanpassing, meedoen en ontplooiing. Veel anderen, *the village*, kunnen daarbij helpen. Ook ik kan (en soms *moet* ik) daarbij een mede-opvoeder zijn. Als ik actief opvoeders bijsta, zijn er gradaties mogelijk: ik bied informatie en ondersteuning, ik breng zelf actief verbetering aan in de opvoeding, of ik neem zelfs de opvoeding over (maar dan liefst gedeeltelijk, en tijdelijk). Altijd is dan de vraag: wat adviseer en doe ik als mede-opvoeder? Hoe draag ik bij aan een gezonde en evenwichtige ontwikkeling?

- ✓ Veilige en stimulerende omgeving bieden
- ✓ Positieve ondersteuning bieden
- ✓ Aansprekende discipline bieden
- ✓ Realistische verwachtingen hebben
- ✓ Goed voor jezelf als opvoeder zorgen

Welk stelsel ondersteunt mij als jeugdprofessional?

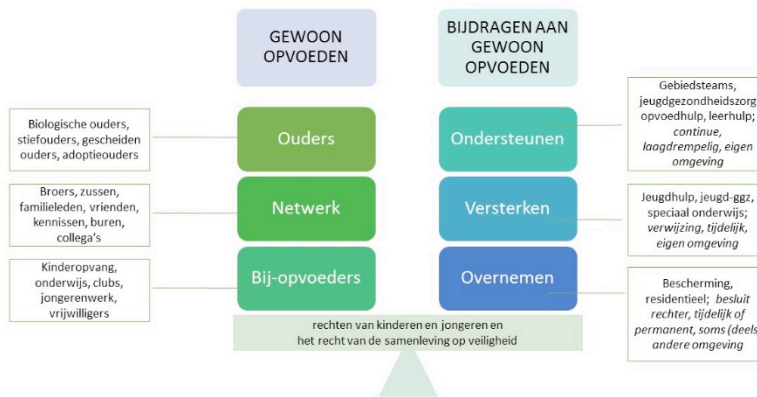
Hoe kinderen worden opgevoed, bepalen in eerste plaats de ouders. Dat betekent, dat de overheid van mij als jeugdprofessional terughoudendheid verlangt. De overheid moet mij ook in staat stellen doortastend te zijn, als dat nodig is. Terughoudendheid en doortastendheid zijn door de overheid allebei vastgelegd in de volgende uitgangspunten en wetgeving:

- ✓ Ouders zijn de eerstverantwoordelijken en eerstaangewezen personen voor de opvoeding van kinderen. Zij delen deze taak met veel bij-opvoeders zoals leerkrachten, peuterspeelzaalleidsters en groepsleiders in de buitenschoolse opvang.
- ✓ Jeugdigen moeten beschermd zijn tegen (de effecten van) ontwikkelingsbedreigingen. Burgers en beroepsbeoefenaren melden bij instanties als zij vermoeden dat jeugdigen met misbruik en mishandeling te maken hebben. De overheid is bevoegd om waar nodig in te grijpen.
- ✓ De samenleving, en ook jeugdigen zelf, moeten beschermd zijn tegen crimineel gedrag van jeugdigen. Goede opvoeding en preventieprogramma's dragen daaraan bij.

Deze uitgangspunten leiden tot vier pedagogische pijlers voor de gemeenten in Friesland:

1. Kwaliteit van opvoeden bevorderen. Ouders en jeugdprofessionals toerusten voor (helpen bij) het 'gewone opvoeden'.
2. Eigen kracht en regie aanspreken: Als er problemen zijn met opvoeden en opgroeien zijn, terughoudend zijn met te intensieve zorg en medicatie.
3. Lokaal werken: ondersteuning in de eigen omgeving bieden.
4. Voortdurende verhoging van effectiviteit en efficiëntie. Overbodige bureaucratie opheffen en *state of the art* werken.

Kortom: Doen wat nodig is, laten waar het kan! Dit motto leidt tot een indeling van mijn mogelijke bijdragen aan opvoeden en opgroeien in drie in zwaarte oplopende compartimenten: ondersteunen, versterken en overnemen. Ze zijn alle gericht op herstel van het gewone opvoeden.

Ik heb als jeugdprofessional baat bij dit stelsel met bijdragen op maat. Als opvoeden en opgroeien niet meer vanzelf gaat, is er in de eerste plaats ondersteuning. Daarbij kan versterking worden ingeroepen. De laatste trede is overnemen. Een trede naar boven stappen betekent altijd: meteen ook vaststellen hoe en wanneer we eventueel weer kunnen afstappen. Werken op maat is: streven naar meteen de juiste aanpak, en van daaruit naar boven en beneden denken en handelen.

SAMENWERKING ÉN DOORTASTENDHEID

Samenwerken en eigen regie zijn in elk compartiment mijn uitgangspunten om te doen wat nodig is. Besluiten over (overstappen naar) compartimenten neem ik samen met de mensen, op basis van feiten en een gezamenlijke weging. Ook bij de ingrijpende beslissing om (delen van) het opvoeden (tijdelijk) over te nemen, streef ik daarnaar.

TOETSING

Als ik betrokken ben bij een besluit over ondersteunen, versterken of overnemen, en er wordt een concrete aanpak (plan) gemaakt, zorg ik er altijd voor dat ik die aanpak kan *toetsen*: ik ga na, of de voorgestelde aanpak (of bijstelling daarvan) goed past bij de rechten van kinderen en jongeren, en de veiligheid in de samenleving. Ik vraag ouders, jongeren en andere betrokkenen altijd om instemming met mijn toetsing: zo blijft de regie zo veel mogelijk bij de mensen zelf.

Een goede werkvorm voor samenwerking en toetsing in alle compartimenten is het cyclische model van de vier vensters: wie zijn de mensen, wat zijn de feiten, hoe wegen we de situatie, en wat zijn de volgende stappen.

Wat doe ik als veiligheid en ontwikkeling onder druk staan?

ELKE JEUGDPROFESSIONAL IS OOK BESCHERMER!

Als jeugdprofessional heb ik altijd ook de rol van beschermer. Signaleren van onveiligheid en problemen in de ontwikkeling, en bijdragen aan het herstellen daarvan is een verantwoordelijkheid van alle jeugdprofessionals: bij-opvoeders, ondersteuners, versterkers en overnemers.

Een stelsel met compartimenten bevordert terughoudendheid, maar wanneer de directe of stabiele veiligheid van kinderen in het geding is handel ik robuust, doortastend, door compartimenten heen. Dit soort beslissingen neem ik altijd samen met (collega-) experts van Veilig Thuis, de Raad voor de Kinderbescherming of de Gecertificeerde Instelling.

RISICO'S EN BUFFERS ALS BESCHERMING

Het is mijn verantwoordelijkheid om veiligheid en ontwikkeling centraal te stellen, als de situatie daarom vraagt. Dat is het geval wanneer er te veel, of te sterke risicofactoren, en te weinig, of te zwakke beschermende factoren actief zijn.

Door te kijken naar de risicofactoren kan ik problemen zien aankomen en er dus iets aan doen voordat het probleem kan ontstaan. Als het probleem er toch al is, kan ik het benoemen als een ontwikkelingsbedreiging.

Iedereen, elk gezin, kind en jongere heeft in zijn leven te maken met algemene risicofactoren. Als het om kindermishandeling gaat, moet ik mij daar niet op richten, maar juist op vier specifieke beschermende factoren, die als buffers tussen opvoeden en 'gewone' omstandigheden in kunnen staan:

- ✓ Een gemeenschap die onvoorwaardelijk investeert in ouders
- ✓ Een sociaal netwerk en een faire taakstelling
- ✓ De 'metapositie': kunnen reflecteren op je eigen functioneren als ouder
- ✓ Een minimum aan 'goede ouder'-ervaringen

Hoe geef ik als jeugdprofessional vorm aan mijn rol als beschermer?

Als startpunt is het belangrijk dat de overheid in elke Friese gemeente volstrekt duidelijk is over bescherming van kinderen en jongeren: "Als je vragen hebt over de veiligheid en ontwikkeling van je kind, staan wij klaar. Als je niet goed voor je kind zorgt, zullen jeugdprofessionals je benaderen, en jouw toestemming vragen daarover met je in gesprek te gaan."

Als jeugdprofessional weet ik mij door de wet gesteund over de 'ondergrens' van de opgroei- en opvoedsituatie. Ik mag optreden als uit concrete feiten en omstandigheden duidelijk is, dat de opgroei- en opvoedsituatie 'niet goed genoeg' is. Hierbij ga ik altijd uit van eigen regie en eigen kracht. Ik ga altijd na, of de bedreiging voor een kind of jongere kan worden weggenomen door acties van de leden van het gezin zelf en met vrijwillige ondersteuning of versterking. Ik baseer mij daarbij op het gebruik van de Meldcode. Ik streef naar het versterken en activeren van de mensen rond de jeugdige, breder dan de ouders.

Hoe beoordeel ik een situatie met het oog op veiligheid en ontwikkeling?

Als ik een situatie moet beoordelen met het oog op veiligheid en ontwikkeling heb ik feiten nodig over die situatie, en ik moet weten met welke maatstaf ik die situatie moet beoordelen. Deze maatstaf is: 'is de opvoed- en opgroeisituatie van dit kind/deze jongere goed genoeg?' Het oordeel over een opgroei- en opvoedsituatie is subjectief en tijdgebonden en dat geldt ook voor het criterium 'goed genoeg'. Mijn verantwoordelijkheid als jeugdprofessional is dat ik met ouders het gesprek hierover aanga.

Welke houding heb ik als jeugdprofessional en hoe communiceer ik met ouder, kind en jongere?

Binnen mijn houding als jeugdprofessional zijn engageren en positioneren twee kanten van de medaille. De combinatie van deze twee zijden is een van de moeilijkste aspecten van mijn werk. Het zijn twee aspecten waar iedere opvoeder en iedere autoriteit mee te maken heeft.

ENGAGEREN

Engageren is alles wat ik als jeugdprofessional doe om kinderen en jongeren, ouders, het gezin en andere belanghebbenden en betrokkenen te motiveren tot een actieve medewerking. Het is alles wat ik doe om de regie over de opgroei- en opvoedsituatie bij de mensen rond het kind of de jongere te laten. Ik sluit aan bij de wensen van het gezin door:

- ✓ Vragen naar de wensen
- ✓ Helpen bij formuleren
- ✓ Wensen van jeugdige, ouders en andere gezinsleden opnemen bij doelen

Ik sluit aan bij krachten van het gezin door:

- ✓ De aandacht richten op krachten
- ✓ Klein, concreet en oprecht houden van de krachten.

POSITIONEREN

Positioneren is datgene wat ik als jeugdprofessional doe om het specifieke van de *maatregel (dwangkader)* of – als er geen maatregel is - mijn *publieke verantwoordelijkheid* te verduidelijken. In feite is positioneren: het geven van een positie aan kinderen en jongeren, en bij delictgedrag bovendien: positie aan de samenleving en het eventuele slachtoffer.

Ik beslis mee bij belangrijke zaken over kinderen en jongeren, en in sommige gevallen kan ik tot een andere beslissing komen dan zij of hun ouders willen. Maar ik garandeer de mensen dat beslissingen nooit uit de lucht komen vallen. Mijn uitgangspunt is: toetsbaar werken, met 'het plan op tafel'.

Ik heb de plicht dat ik alles moet melden wat een kind of jongere kan bedreigen. Ik ben ook duidelijk over mijn verplichtingen die uit wet- en regelgeving voortkomen. Positioneren doe ik ook door te verduidelijken over welke deskundigheid en bevoegdheden ik beschik, welke plichten ik heb en wat dat betekent voor de positie die ik inneem ten opzichte van de ouder en de jeugdige.

Er zijn vier gebieden waarop ik mij als jeugdprofessional positioneer:

- ✓ Op het belang van het kind of de jongere (en bij criminaliteit: het belang van veiligheid in de samenleving);
- ✓ Op het wat, hoe en waarom van het ondersteunen, versterken of overnemen van (delen van) het opvoeden en opgroeien;
- ✓ Op mijzelf: als een deskundige jeugdprofessional, met bevoegdheden en plichten;
- ✓ Op een respectvolle, open, positieve samenwerking tussen mij en de jeugdige en ouders.

Hoe doe ik mijn werk professioneel?

Mijn werk als jeugdprofessional wordt gekenmerkt door onzekerheid, meerduidigheid en ethische vraagstukken. Bijvoorbeeld: te veel afwachten is niet goed, maar te hard doorpakken ook niet. Daarom vraagt mijn professioneel handelen om persoonlijk leiderschap en om voortdurende en systematische reflectie. Ik doe dat laatste liefst met collega's. Er bestaat geen draaiboek voor mijn handelen in alle mogelijk denkbare gevallen. Ik moet altijd 'inductief' werken: vanuit het specifieke geval naar de theorie en de wettelijke normen. Daarom zijn concrete praktijksituaties altijd het startpunt en eindpunt voor mijn professionele ontwikkeling.

► Literatuur

- Baartman, H.E.M. (2010) *Compassie en controle in de jeugdzorg*. Download oktober 2016 van: <http://tinyurl.com/gsvotha>
- Hermanns, J. (1998): Family risk and family support: an analysis of concepts. In: J. Hermanns & H. Leu (Red.) *Family risks and family support*. Delft: Eburon. (blz. 9-27)
- Hermanns, J.M.A (2007): Opvoeden en opgroeien: een visie achter het beleid. In: P.A.H. van Lieshout, M.S.S. van der Meij en J.C.I. de Pree (red.): *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Heyting, F. (1997) *Het vanzelfsprekende en het discutabele*, Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Hoek, M. (2013): *Deze steun heb ik nodig. Ouders over 'goed' ouderschap en gewenste ondersteuning*. Utrecht: LOC/LCFJ
- Kendall-Tackett, K. (2000): Physiological correlates of childhood abuse: chronic hyperarousal in ptsd, depression, and irritable bowel syndrome. *Child Abuse & Neglect*, 24, 6: 799-810.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2014): *Basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling . Stappenplan voor het handelen bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling*. Den Haag: auteur.
- Montfoort, A.J. van, Vogelvang, B.O., Braak, J. van den, & Beukering, R. (2015): *De SAVE-werkwijze. Basishandleiding voor SAVE-professionals. Versie 3.0*. Woerden / Utrecht: VanMontfoort / Samen Veilig Midden-Nederland
- Nagin, D. and R. Tremblay (2001): Parental and early childhood predictors of persistent physical aggression in boys from kindergarten to high school. *Archives of General Psychiatry*, 58, april: 389-394.
- NJI (2016): <http://www.nji.nl/Opvoeden-Achtergronden-Definitie> Geraadpleegd op 19 september 2016.
- Onderwijsraad (2002): *Spelenderwijs. Kindercentrum en basisschool hand in hand*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Pas, A. van der (2008): *Het nut van ouderschapstheorie - en de valkuilen*. Gedownload op 19 september 2016 van: www.alicevanderpas.nl/pdf/Art-08-vdPas-Hetnutvanouderschapstherie.pdf.
- Sanders, M. (2012): Development, Evaluation, and Multinational Dissemination of the Triple P-Positive Parenting Program. *Annual Review of Clinical Psychology*, 8, 11.1–11.35. doi:10.1146/annurev-clinpsy-032511-143104
- Slot, W. & Spanjaard, H. (1996). Ontwikkelingstaken voor ouders van jonge kinderen. Het competentiemodel en gezinsgerichte hulpverlening. In: *Jeugd en samenleving*, 1, 3-19.
- Spanjaard, H. & Slot, W. (2015). *Tijden veranderen, ontwikkelingstaken ook. Een 'update' van het competentiemodel*. In: *Kind en Adolescent Praktijk*, 3, 14-21. DOI: 10.1007/s12454-015-0029-0.
- Tijhuis, B. (2014): *Kwaliteitskader jeugdzorg: de norm voor verantwoorde werktoedeling*. Utrecht: NJi
- Vogtländer, L. & Arum, S. van (2016): *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis*. Utrecht: GGD GHOR Nederland.
- Yperen, T.A. van & Stam, P.M (2010): *Opvoeden versterken. Onafhankelijk advies in opdracht van de VNG*. Den Haag: VNG

Overige bronnen:

Alle gegevens in hoofdstuk 2 zijn in oktober 2016 ontleend aan CBS Statline. <http://statline.cbs.nl/Statweb/>

Bijlage: Integriteitspunten bij de pedagogische visie voor Friesland

1. Veiligheid en ontwikkeling
✓ Ik stel in gesprekken met ouders en jeugdigen, de veiligheid en de ontwikkeling van de jeugdige regelmatig aan de orde (minimaal tijdens voortgangsgesprekken). ✓ Ik gebruik resultaten uit een Veiligheidslijst als input of gebruik een veiligheidsschaal met de gezinsleden om in gesprek te komen. ✓ Als ik twijfel over de veiligheid van een jeugdige, win ik advies in bij collega's of een gedragsdeskundige.
2. Kind / jongere centraal
✓ Ik formuleer krachten en zorgen (bij delictgedrag: criminogene risico- en beschermende factoren) consequent vanuit het perspectief van de jeugdige. ✓ Ik onderscheid feiten van meningen en formuleer krachten en aandachtspunten zo feitelijk mogelijk. ✓ Ik ben transparant naar alle betrokkenen over de bron van de gebruikte informatie.
3. Partnerschap
✓ Ik ga er van uit dat ouders in principe het beste met hun kind voorhebben, en dat jongeren een leven willen zonder criminaliteit. ✓ Ik ga uit van regie bij ouders / jeugdigen en hun instemming met wat ik doe. Als ik op basis van een uitspraak van de rechter een bevoegdheid heb, kijk ik voortdurend hoe deze regie weer naar het gezin terug kan. ✓ Ik heb altijd contact / een gesprek met de jeugdige(n) in het gezin om te horen hoe zijn tegen de situatie aankijken. ✓ Ik ga ervan uit dat iedere jeugdige een kring heeft of dat die voor een jeugdige te vormen is. ✓ Ik heb het netwerk van een gezin in beeld en activeer hen dit te benutten. ✓ Ik schrijf het ondersteuningsplan met de gezinsleden en hun netwerk in hun taal.
4. Methodisch werken
✓ Het methodische handboek van mijn organisatie sluit aan op de pedagogische visie op opvoeden en opgroeien. Dat is voor het kader dat ik er geregeld bij pak.
5. Integraal werken
✓ Ik blijf betrokken bij een gezin als het (wettelijk) kader verandert. ✓ Ik werk samen met andere betrokken hulpverleners en instanties, hun betrokkenheid bij het gezin is terug te vinden in het ondersteuningsplan.
6. Resultaatgericht werken
✓ Ik stel met het gezin SMART-geformuleerde doelen op. ✓ Ik maak per doel met de gezinsleden afspraken hoe we kunnen zien dat de doelen zijn bereikt of dat er vooruitgang wordt geboekt. ✓ Ik maak concrete afspraken met de gezinsleden wie welke acties onderneemt, die afspraken bevatten ook mijn eigen acties. ✓ In de cyclische voortgangsgesprekken sta ik met de gezinsleden stil bij de voortgang op de gestelde doelen op basis van de gemaakte afspraken en stel bij waar nodig.
7. Formats en registratie
✓ Ik actualiseer het ondersteuningsplan regelmatig met de gezinsleden.
8. Casuïstiekoverleg
✓ Ik stel een duidelijke vraag bij mijn inbreng in het casuïstiekoverleg. ✓ Ik bevraag collega's tijdens hun inbreng op een oplossingsgerichte manier. ✓ Ik sta open voor reflecties op mijn eigen aandeel in een casus. ✓ Ik kan mijn vraag en casus kort en bondig presenteren aan collega's.
9. Aangepaste rolverdeling
✓ Ik maak gebruik van de deskundigheid van mijn gedragsdeskundige en vraag hem/haar ook om advies buiten de vastgestelde momenten.
10. Persoonlijke en professionele ontwikkeling
✓ Ik handel volgens mijn beroepscode. ✓ Ik evalueer regelmatig de voortgang op mijn persoonlijk ontwikkelingsdoelen